

TIJDDING

78/3

KRONIEK VAN DE HEEMKUNDEKRING T ZUIDKWARTIER

Heemkundige Vereniging HET ZUIDKWARTIER

opgericht

27 maart

1977

De HEEMKUNDIGE VERENIGING omvat het gebied der Gemeenten Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht en mag dus regionaal genoemd worden. Ze neemt t.o.v. alle instanties een neutrale houding aan, en heeft als zetel de "Volksabdij O. L.V. ter Duinen" te Ossendrecht.

Wat zij voorstaat is vervat in onderstaande doelstellingen:

Doelstellingen:

1. Zij beoogt te zijn een culturele instelling zonder winstgevend of politiek doel, binnen de Zuidwesthoekgemeenten.
2. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis.
3. Het beoefenen van genealogie, naamkunde en topografisch onderzoek.
4. Het vastleggen en verklaren van dialecten binnen de streek.
5. Het vastleggen van al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, gezegden, uitdrukkingen enz..
6. Het stimuleren tot instandhouding van oude ambachten.
7. Het organiseren van lezingen met heemkundige strekking.
8. Het ijveren voor het behoud van cultuur-historische en heemkundig waardevolle objecten (Heemschut).
9. Het stimuleren tot instandhouding van folkloristische activiteiten.
10. Het inrichten en inventariseren van een oudheidkamer met antieke afbeeldingen, voorwerpen en recente waardevolle zaken, zoals vaandels, bidprentjes e.d.
11. Het samenstellen (inrichten) en beheren van een kleine bibliotheek voor algemeen oriënterende werken, waaronder ook uitgaven van de in de omgeving existierende kringen met een gedegen bronvermeldingssysteem.
12. Het beoefenen en ter kennis brengen van geologisch, bodemkundig, waterhuishoudkundig en geomorfologisch onderzoek.
13. Het uitgeven van een periodiek betreffende haar activiteiten aan haar leden.
14. Datgene te doen en te bevorderen wat in een heemkundig kader valt te plaatsen.

Bestuur:

Het bestuur bestaande uit leden/vertegenwoordigers van genoemde gemeenten is tot 1 mei 1979 als volgt samengesteld.

A.J. Pijnen	Huijbergseweg 51	Hoogerheide	Voorzitter.
J.v.Hal	Handekenskruid 44	tel.01644-570	
		Huijbergen	Vice Voorzitter
J.v.Elzaker	Verlengde Duinstraat 2		
	tel.01646-2224	Hoogerheide	Secr.Externe Zaken
Mej.M.Bastiaanse	Antwerpsestraat 47		
	tel.01645-2794	Putte	Secr.Interne-Zaken
A.Mattheussens	Aanwas 7	Ossendrecht	Penningmeester
J.Rijsdijk	v.d.Moerstraat 7		
	tel.01646-3241	Hoogerheide	Vormgeving
Mevr.C.Bolders-v.Dooren	Vogelenzang 3	Ossendrecht	
J.v.Loon	Kon.Wilhelminastraat 22		
	tel.01647-2782	Ossendrecht	
Br.A.Franken	O.L.V. ter Duinen	Ossendrecht	
P.Sloven	Fr.Halsstraat 64	Bergen Op Zoom	

Dagelijks bestuur bestaat uit voorzitter, secretariaat en penningmeester. Nieuwe leden kunnen zich opgeven d.m.v. storting van de jaarbijdrage à f20,- t.n.v. Penningmeester "Het Zuidkwartier" Rabobank Ossendrecht nr.140521437 Giro nr.Bank 1107397.

WOENSDRECHT IN OUDE WEGEN III

De Molenstraat.

Loopt van de Huijbergseweg tot aan het kruispunt Burgemeester Moorstraat. Voor 1950 was dit een baantje van de Huijbergseweg naar de Puntseweg lange het huis en boomgaard "de Duintjes" van de familie Moors. (zie verder onder Huijbergseweg).

De Nederheide.

Loopt van de Nieuweweg tot aan de splitsing Bossestraat-Doelstraat. De naam is ongetwijfeld in tegenstelling tot Hoogerheide (hooger gelagen heide) gebruikt en wijst er op dat het vroeger een heidegebied was.

Ook de naam Heiskkers voor dit gebied wijst er op, dat het oorspronkelijk heide was. De Nederheide omvatte het terrein tussen de Doolweg (Doelstraat) de Heerweg naar Antwerpen (Antwerpsestraatweg en Raadhuisstraat) de Onderstal en de Gemeeneweg (thans straat de Nederheide) 1.)

Dat de Nederheide een oud gebied is en vroeg bewoond is geweest verhaalt het memoriaal of aantekenregister van Melis Bleck, schout van Woensdrecht in de jaren 1528-1541, geboren 1491 "den eraten Vridach binnen maerts, d.i. 9 maart". Het register bevindt zich in het archief van Bergen Op Zoom. De familie Bleck was een gezeten Woensdrachtse familie. De vader van Melis is in 1509 overleden, uit vaders erdeel ontvangt Melis "de (vaderlijke hof) stede op Nederhijde".

Dat de hoeve op de Nederheide inderdaad door Melis betrokken is valt op te maken uit het feit, dat Melis hier in 1513 allerlei herstelwerkzaamheden doet verrichten o.a. wordt door hem 100 voet borts en ander houtwerk gekocht, dat door Cornelis Willemse wordt verwerkt 2).

Een minder mooie naam maar zeer waarschijnlijk toepasselijk op de toen bestaande situatie treffen we aan op topografische kaarten uit de vorige eeuw tot net voor de 2e W.O. namelijk "Slikgat" volgens oudere inwoners van Hoogerheide en Woensdrecht betrof het het gedeelte van de Nieuweweg tot ± 50m richting Bossestraat-Doelstraat. Hier zat namelijk de leem aan de oppervlakte, waardoor het water niet weg kon zakken, daardoor bleef de weg slijkerig.

- 1) Blz. 18 de vijf oude heerlijkheden in de gem. Woensdrecht door W.A. van Ham.
- 2) Het Mem. van Melis Bleck, schout van Woensdrecht 1528-1541, door Korneel Slootmans, jaarboek no 15-1955 oudheidkundige kring De Ghulden Roos Roosendaal.

De Nieuweweg.

Loopt van het kruispunt Raadhuisstraat-Duinstraat naar de Dorpsstraat van Woensdrecht. Een kaart van 1741 van Adan vernoemt reeds de Nieuweweg.

Dus zo nieuw is hij ook weer niet p.i. zal hij t.o.v de weg door de Onderstal en Nederheide-Doelstraat toch nieuw zijn. Met betrekking tot de verharding lezen we in een gemeenteverslag van 1886-1887 een aanvraag voor verharding voor het gedeelte weg van het Station Woensdrecht tot de weg Hoogerheide-Bergen Op Zoom. Waarschijnlijk wordt hier de Nieuweweg bedoeld. Uit gem.rekeningen maakten wij op dat de verharding heeft bestaan uit grind dat per schip in de haven van Ossendrecht werd aangevoerd.

Begin deze eeuw is het een keiweg geworden 1). Het aan de Dorpsstraat van Woensdrecht grenzende stuk Nieuweweg was een holle weg wat nog duidelijk te zien is.

1) Gemeentearchief Woensdrecht.

De Onderstal.

Loopt van de Raadhuisstraat tot aan de kruising Nieuweweg-Dorpsstraat Woensdrecht. Een mogelijke verklaring voor de naam Onderstal is dat deze grenst aan een laag weidegebied waardoor de zouten weg loopt.

Bij de verkoop van de Heerlijkheid Hoogerheide aan Thomas Betten in 1573 worden zoute "maijen" en land gelegen in de onderstal vernoemd.1)

Het is niet te gewaagd te veronderstellen dat deze zouten majen (=grasland dat bij hoge waterstanden kon onderlopen) gelegen waren in de omgeving van de zouten weg. Dit gebied grenst aan de Onderstal. Het gedeelte dat Onderstal heet en hoger gelegen is dan de "maijen" kan dus gediend hebben als schuilplaats voor het op de zoute majen grazende vee. De Onderstal ligt echter lager dan de stallen van de vroeger in Hoogerheide gelegen boerderijen, wat de toevoeging "onder" zou kunnen verklaren.

De verharding is vrij recent. In de notulen van de gem.raadsvergadering d.d. 7 november 1922 wordt vermeld dat het voetpad langs de Onderstal voor de zoveelste maal in orde is gebracht. De veldwachter moet er op toezien dat er niet meer met voertuigen op gereden wordt.

In 1938 stelt de commissie, belast met de wegen voor, om het stuk weg vanaf de kruising Onderstal-Dorpsstraat-Woensdrecht tot aan de dorpsstraat van Hoogerheide, Wilhelminalaan te noemen. Dit is geschied tot dat de Duitsers in W.O.II verboden alle namen van levende leden van het Koninklijk Huis te gebruiken voor openbare wegen, gebouwen, etc.2).

Met de aanleg van de Scheldeweg in de jaren '60, inclusief dat geweldig hoge viaduct, is de landelijke, mooie aanblik over de Onderstal aangetast.

1) Algemeen Rijksarchief's-Gravenhage

2) Gemeente Archief Woensdrecht.

De Ossendrechtseweg.

Loopt van het kruispunt Raadhuisstraat-Scheldeweg tot aan de grens met Ossendrecht. Toen Hoogerheide nog een Heerlijkheid was (voor 1795), stonden praktisch alle huizen die de dorpskern vormden (+ 25) aan wat thans de Ossendrechtseweg heet. Typisch is wel in dit verband dat thans nog oudere bewoners van de Raadhuisstraat bezuiden de Onderstal-Wouwbaan de bewoners van het noordelijke gedeelte van de Raadhuisstraat met "die van achter op Hoogerheide" aanduiden.

De Groen Papegaai.

Loopt van de Huijbergseweg langs de camping Family land tot aan de grens met Ossendrecht. De Groene Papegaai ontleent zijn naam aan het voormalige cafe van die naam, van de familie Heijmans-Lambrechts. Dat was gelegen aan de noordzijde van de kruising met de Huijbergseweg en ten westen van de Postweg. Vroeger was de naam Postbaan; zij doorsneed de Hoogerheidense Plantage. In 1964 werd de naam officieel vastgesteld als Groene Papegaai 1).

1) Gemeentearchief Woensdrecht.

De Postweg.

Loopt van de Huijbergseweg tot aan de kooiweg en maakte deel uit van de oude postbaan van Antwerpen naar Bergen Op Zoom. Voor 1964 werd ook dit stuk weg Groene Papegaai genoemd, daarna werd de officieel vastgestelde naam Postweg 1).

1) Gemeentearchief Woensdrecht.

De Putseweg.

Loopt van het kruispunt Scheldeweg-Raadhuisstraat tot aan de Scheidreef, de grens met Ossendrecht. Het begin lag vroeger meer naar het zuiden vlak langs de slijterij van Jansen, het was toen een smalle weg.

Bij zijn bezoek aan Nederland in het najaar van 1811 heeft keizer Napoleon bij decreet van 16 december 1811 vastgesteld, de aanleg, het herstellen en het onderhouden van wegen in het keizerrijk. Daarbij werden de grote wegen ingedeeld in drie klassen: onder de wegen der 1e klasse de weg no 2 van Parijs naar Amsterdam, over Antwerpen, Wuustwezel, Zundort, Rijsbergen, Breda enz. naar Amsterden.

Onder de wegen der 3e klasse o.a. de weg no. 65 van Antwerpen naar Haarlem, gaande langs Kapelle, Putte, Hoogerheide, Bergen Op Zoom, Steenberg, Willemstad, enz. naar Haarlem 1).

Uit het bovenstaande blijkt wel dat de Putseweg in de Napoleontische tijd als verbindingsweg al meetelde. De verharding is geschied op het eind van de vorige eeuw. De oudere inwoners van het Zuidkwartier gebruiken nog dikwijls de naam "de Putsesteen" of de "Putsesteenweg" als zij de Putseweg bedoelen.

1) blz. 152 en 153 van het boek Napoleon in Nederland, door G.F. Gijssberti Hodenpijl 1904.

De Raadhuisstraat.

Loopt van de kruising Duinstraat-Nieuweweg tot aan de kerk en maakte van oudsher deel uit van de "baene" van Bergen Op Zoom naar Antwerpen.

Voor 1951 was de naam volgens de raadsnotulen Antwerpsestraatweg, doch in de volksmond was de benaming Dorpsstraat. In 1951 is Raadhuisstraat officieel vastgesteld.

Op 25 november 1910 deelde de voorzitter van de gemeenteraad, Eug. Moors, mede, dat de nieuwe lantaarn voor de straatverlichting nabij het gemeentehuis de eerste weken een helder licht verspreidde, doch de laatste dagen defect was en dat hij het voorlopig niet gewenst achtte er meerdere aan te schaffen. De heren gaan in Wouw of Halsteren kijken hoe de straatverlichting daar geschiedde (blijkbaar was er voor die datum geen straatverlichting). 1).

Tot + 1965 ging al het verkeer van Antwerpen richting Zeeland en Bergen Op Zoom en omgekeerd door de Raadhuisstraat, nadien gaat het doorgaand verkeer langs de nieuwe Scheldeweg. Tot 1937 ging ook de stoomtram langs de oostzijde door deze straat.

De bestrating is in 1960 gereconstrueerd, het wegdek is aanzienlijk opgehoogd zoals nog te zien is aan het oude gebouwtje (een vroegere bakkeet) van de familie Montree, dat nu tot aan het raamkozijn in de grond zit. Zo ook aan het bordes voor het Raadhuis dat voor 1960 ± 1m hoog was.

Aan deze reconstructie herinneren de twee tegels die voor het Raadhuis in het trottoir zitten.

1) Gemeentearchief Woensdrecht.

De Rijzende weg.

Loopt van de Dorpsstraat Woensdrecht tot aan de Bossestraat.

De vermoedelijk oudste aanwijzing van het bestaan van de Rijzende weg doch onder een andere naam, vinden we in het aantekenregister van Schout Melis Bleck (1528-1541). Daarin vermeldt hij de koop van "mijne Grietkens Melis Camer" (huisje) in de "kerckstrate voer 16 pond grooten ende daer heb ic mede mijn aandeel!" 1)

Op de plaats waar nu de kleuterschool is heeft vroeger namelijk de zogenaamde stompe toren met de kerk gestaan (de stompe toren is vernietigd door oorlogsgeweld evenals de kerk, doch de toren in 1944 en de kerk ruim 300 jaar eerder tijdens de 80 jarige oorlog).

Het is waarschijnlijk dat het naar de kerk lopende deel van de straat in de tijd van Melis Bleck Kerckstrate genoemd werd.

Op een kaart uit 1741 van Adan, wordt het eerste gedeelte van de Dorpsstraat tot ongeveer halverwege Molenweg genoemd, naar de molen die op de hoogte gestaan heeft. Het andere gedeelte heette toen al Rijzende weg. De naam Rijzende weg betekent omhoog lopende weg en spreekt voor zichzelf.

1) Het Mem. van Melis Bleck Schout van Woensdrecht 1528-1541 door Korneel Slootmans, jaarboek no 15-1955 oudheidkundige kring De Ghulden Roos Rosendaal.

De Steenstraat.

Loopt van de Antwerpsestraatweg tot aan de Bossestraat. Op een kaart van Adan uit 1741 wordt de huidige Steenstraat Dorpstrate genoemd 1).

Het is waarschijnlijk de oudste verbindingsweg van Woensdrecht naar Bergen Op Zoom. De naam is niet eenvoudig te verklaren. Men kan veronderstellen dat de weg als verbindingsweg tussen Woensdrecht en Bergen Op Zoom al vroeg met stenen verhard was en dus een "Steenstraat" tegen over de vele zandbaantjes.

Door oudere bewoners van de Steenstraat en omgeving is ons een verhaal verteld dat zij van hun ouders en grootouders vele malen gehoord hebben, zij spreken namelijk van het Karngat, in dialect "Kerregat". De oorsprong van deze naam is volgens de overlevering te vinden in het feit, dat er vroeger een karnton vol spaanse munten zou zijn gevonden; een verhaal dat hardnekkig in de volksmond voortleeft en waarschijnlijk wel enige grond heeft. Het "Kerregat" ligt ten noorden van de Steenstraat bij de kruising met het zandbaantje naar de polder, waar de Valkestraat begint.

1) Gemeentearchief Woensdrecht.

Hoogerheide november 1978,
Werkgroep toponomie
J.v.d. Bussche
Mevr. Nijssse-Steketee
C.J. van Opdorp
A. Pijnen.

GEZICHT OP OSSENDRECHT

VANAF TRAMBAAN

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second line of faint, illegible text.

Third line of faint, illegible text.

Faint text below the photograph, likely a caption or description.

Faint, illegible text on the right side of the page, possibly a continuation of the text or a separate column.

GEZEGDEN & UITDRUKKINGEN

UIT OSSENDRECHT E.O.

Dialect is 'n ongedwongen en natuurlijke vorm van communicatie binnen een bep. streek, die ten nauwste aansluit bij het volkseigene hiervan. Het is een verrijking van de taal en maakt deze dikwijls zeer "bloemrijk".

Bepaalde uitdrukkingen herbergen menigmaal een schat aan genuanceerde gevoelens, en al of niet bedekte toespelingen.

Om dergelijke uitdrukkingen voor later te behouden geven wij er hier een aantal uit het "Zuidkwartier" inzonderheid Ossendrecht weer.

Dan kuis iek m'n schuup mar af.	- Ik trap het maar af.(=weg- gaan)
Kuist oew schuup mar af!	- Trap jij het maar af!:=ga jij maar weg)
Meej un zwaore kar rai-je.	- Zwaar op de hand zijn.
Meej ut dienke oep ol zijn.	- Overdreven gek van iets zijn.
Ut ies zo mar m'n geive.	- Hij is eigenlijk niet te vertrouwen.
Ai ies mee ut bakken uit de pan gesprongen.	- Hij is niet helemaal toerekenbaar.
Ut ies un echt emmeke raak m'n gatje nie.	- Een meisje of vrouw die dacht dat ze meer was dan een ander.
Da's wok iet gescheten!	- Denken meer te zijn dan een ander.
Daorum ies geen rede, agge valt dan lede.	- Werd gezegd als je op een vraag alleen maar wou zeggen: "nou daarom".
Ier kom iek oep de suikere koeken.	- Hier word ik goed onthaald.
Oep de spiegel geschreven staan.	- In het krijt staan(= schuld hebben)
Iemand aanwijzen mee de neus af te veigen.	- Met de vinger onder de neus door in de richting van de schuldige wijzen.
Ge moet eerst ies leren om oew eige assie te kruien.	- Je moet je werk niet op een ander afschuiven.
Jeerste gewien kattedespieren.	- Het eerste succes is altijd nog geen blijvend succes.
Ze hè nog al protocolle.	- Ze heeft veel noten op haar zang.
Ut ies zo mar un keutelpeirke.	- Een kind dat er zo maar minnetjes uitziet.
Ai è ne kop as un meukesmaand.	- Hij heeft een groot hoofd.
D'n druivevijger sneuien.	- De beerput leeghalen.
Zai ies altai oep d'n arret.	- Zij is veel uithuizig.
Ai ies de piest ien.	- Hij is er vandoor.
Ai ies ien z'ne keutel gepiekt.	- Hij voelt zich beledigd.
Ge wor nooit dur un koets overreje mar wel dur un strontkar.	- Bekritiseerd worden door iemand die zelf niet zuiver in de schoenen staat.

- Ai ies zo lienkas un looije deur. - Hij is zeer geslepen.
Zo scheel as 'n cttter. - Erg scheel zijn.
Meej un kaske oep oewe rug lopen. - Een bult hebben.
Van d'n os oep d'n ezel spriengen. - Van de hak op de tak springen.
Lieve dat ie zwart ziet. - Je kunt er niets van geloven.
Zo bot as n'n ak. - Heel dom zijn.
Ai draoit as un meulepeird. - Hij waait met alle winden mee.
Mee jeene d'n eirt aonveigen. - Met iemand doen wat je wilt.
Iemand over den dam sturen. - Iemand van zijn land af sturen of
iemand ontslag geven.
Daor kan iek laank aen pruimen. - Daar kan hij het voorlopig wel
mee doen.
Veur d'n dieje kunde aon oew pet
tieken. - Daar kun je respect voor hebben.
Z'n stront zit kort aon z'n hart. - Kort aangebonden. Gauw op de tenen
getrapt.
Nie veur elf ure af gaon. - Gierig zijn.
Nie gepiest en toch nat. - Medeschuldig zijn.
Terug gaon naor de hoge bomen. - Uit de polder terug naar het
hooggelegen gebied gaan. (naar
huis).
Ut ies ne vent van lek m'n vesje. - Het is een slijmerd.
Ge kun me de bout wchelen. - Je kunt me nog meer vertellen.
Van un scheet un donderslag maken. - Sterk overdrijven.
Ai ies un vuist en un duim hoog. - Hij is klein van stuk.
Oew gat onder oewen arm nemen en
weg zijn. - Weggaan.
D'em ziekte emmen. - Heimwee hebben naar huis. Te veel
aan huis hangen.
Ge mot nie verder gaon dan agget
schouwke ziet roken. - Dit werd tegen de jongelui gezegd
als ze een levenspartner gingen
zoeken.
Ut stao geschreven en gedrukt ge
mot kraawe waor ut juukt. - Krabben waar het jeukt.
Z'n kont tegen de krib gooien. - Hij laat het in de steek. Hij
werkt niet meer mee.
Ai ies de luizen uit. - Hij heeft het nu beter dan vroe-
ger.
Stoefen en broekschijten. - Opscheppen.
Blaozen en broekschijten. - Opscheppen.
Dat ies wok mar goed van ne cent. - Heel goedkoop. Niet degelijk.
Zo gierig as un tang. - Heel gierig.
Ze emmen de rekening met de ket
geschreven. - Er is veel te veel gerekend.
Ai hèn loeten. - Hij zit met streken.
Da dies ma ne sjoe en un kop. - Dat is niet veel waard.
Deej man ies nog goed vierkant. - Die is nog goed gezond. Zonder
mankementen.
Ut ies vandaog n'n echte kommekes-
dag. - Veel onverwacht bezoek krijgen
waardoor er weinig werk verricht
wordt.
Met de konijnen dur de tralies
vreten. - Heel erg mager zijn.
Ge zou ze Ons Heer geven zonder te
biechten, mar God woor ze brommen. - Ze lijkt erg goed en degelijk,
maar vertrouw haar niet.

Buiten z'n blaaie gaan.
De nurk om emmen.
Ut ies naor de vaontjes.
Oew eige nie laote kieste.

Oew eige nie onder laote schijten.
Ai ies nogal 'ne geive mene.
Dat ies me ne geive.
Ge moet nie zo zjeveren.

We gaon **um, gespen**
Vort emme.
Ouw doewe tetter, of ouw doewe
toot.

N'n vetlavoës.
Un vetklodder.
Ne vaoder oons bidden.
Oep de suikere koeken koeken kom-
slijkende vol zijn.
Un assiekat.

Ouw doew geneuk.
Prottekollen opruimen.
Nor 't huske gaan.
Nieuwsgierige potuil of nieuws-
gierige pollepel.
Ut ies n'n echte pallepwoot.
Ai komt 'r veul over d'n eird.
Ut ies n'n echte luismajoor.
Ut ies n'n mutte (kalf).
Den aos wachten.

Om Non gaank waoter gaan.

Ai ies zo kwaod as un ooske pek.
De koëi of de geit oep d'n tuier
zetten.
Ai ies aon d'n afgaank.
Oep d'n inkore gaan.

Zai zit me te koejenere.
Aveseer d'n bietje.
Z'è twee tefrente kousen (of i.d.)
aon.
Amaaj m'n voeten?
Onttrampeneerd zijn.

Z'èt un lemp.
Die deken is fotsig.
Ze kunnen nie akkederen.

Ge mot da nie verbollemonten.
Ut ies n'n hoge wind.

- Buiten zijn boekje gaan.
- Niet goed gehumeurd zijn.
- Het is verknoeid, kapot.
- Een ander niet de baas over je laten spelen.
- Niet op je kop laten zitten.
- Nogal een knappe man.
- Die kan leuk uit de hoek komen.
- Je moet niet zo zeuren. Je moet niet zo'n onzin vertellen.
- We trekken er tussenuit.
- Heimwee hebben.
- Hou je mond.

- Een vuile man.
- Een vuile vrouw, niet proper.
- Een Onze Vader bidden.
- Op kraamvisite gaan.
- Tot aan de rand gevuld zijn.
- Luie vrouw of een poes die in het najaar geboren is.
- Hou je stil.
- Rommel opruimen.
- Naar het toilet gaan.
- Nieuwsgierig Aagje.

- Hij zit overal aan.
- Hij komt er veel op bezoek.
- Een vuile, verwaarloosde man.
- Een goede, sullige vent.
- Buiten de bossen of velden werden de hazen door de stropers opgewacht.
- Twee emmers water halen bij de put of bij de sloot.
- Heel erg kwaad zijn.
- Aan een touw vastzetten op een grasland.
- Diarree hebben.
- Vroeger gingen de jongens het bos in om op eekhoorns te jagen.
- Ze zit me te sarren en te plagen.
- Schiet wat op.
- Twee verschillende sokken aan hebben.
- Ojee? (uitroep).
- Er uit liggen met je werk, door een of andere tgenslag.
- Ze heeft een kwaal.
- Die deken is klammig.
- Ze kunnen niet opschieten met elkaar.
- Niet verknoeien, verwaarlozen.
- Oostenwind.

Zit nie zo te schoefelen.
Dat ies n'n echte wielewouter.
Wa d'èm iek toch un dol mee jou.
Da d'ies al navanaant.
Ut gao zo mar davontrent.
Ge kunt un fleir rond oew oren
krijgen.
Dat ies gin regulatie.
Dat ies de simeno, of, ne monark.

Dat ies un echt stel batraven.
Wel niejeent.
Dat ies geen avance.
Hijgen as un spurriekoel.

Un pennekas.
Garnot pellen.
Un labbekak van un ventje.
De waarf oeprijven.
Ut waoter ies gatlaw.
Un ziepke, un floeren broek en ne
bazeleen.
Grootsig zijn.

Sloefen en klakken.
Wa' d'emmen z't daar begaoid.

Het spraakgebruik in onze omgeving is tot voor V.O. II, gedurende zeer lange tijd onveranderd gebleven.

Door o.a. vermenging van de bevolking is hierin de laatste decennia wijziging gekomen, vandaar dat wij het "oude" z.g.m. hebben trachten te vertolken.

Wellicht hebben sommige uitdrukkingen nog meer betekenissen. Gaarne commentaar.

Werkgroep: dialecten, oude verhalen e.d.

- Zit niet zo schrokkerig te eten.
- Een leuke deugniet.
- Wat heb ik toch last met je.
- Dat is al naargelang.
- Het gaat nogal.
- Een oorvijs krijgen.
- Dat is geen regeling.
- Dat is een dronkaard. Wordt vooral gezegd van mannen die ver van huis werkten (polderjongens) en daar veel dronken.
- Een stel kwajongens.
- Welnee.
- Dat is geen manier van doen.
- Erg hijgen. (spurrie: vroeger groenvoer).
- Een griffeldoos.
- Garnalen pellen.
- Een flauwe kerel.
- Het erf opharken.
- Het water is iets warm.
- Een grijs werkjasje, een manches-ter broek en 'n (werk)hemd.
- Trots of verwaand zijn, maar ook wel graag mooi gekleed zijn.
- Pantoffels en petten.
- Wat hebben ze het daar bont gemaakt.

WOENSDRECHT IN DE FRANSE TIJD III

het Koninkrijk Holland

In 1806 komt het Koninkrijk Holland tot stand met als Koning Lodewijk Napoleon, de broer van de "Imperator". Lodewijk was ontegenzeggelijk een man die het met zijn nieuwbakken rijk goed meende en in het algemeen is in zijn bewind zeer gunstig geweest.

De "Franse tijd" mag toch wel beschouwd worden als de periode die de inleiding vormde tot wat men nu de moderne maatschappij noemt.

De op Franse leest geschoeide wetgevende en uitvoerende macht hebben model gestaan voor wat wij nu kennen en veel daarvan was reeds ten tijde van het "Het Koninkrijk" ons erfdeel geworden.

Over de schaduwzijden hebben wij het al meer gehad. Een van die schaduwzijden zou de aanleiding zijn tot het ineensstorten van het Rijk van Lodewijk. In het najaar van 1809 kwam er in Zeeland een inval van de Engelsen, een inval die zich in Woensdrecht zou laten gevoelen.

Om deze inval te keren werden in ons gebied troepen samengetrokken van het Koninklijk Hollands leger. Deze troepen veroorzaakten veel ongerief en vroegen veel aan onderhoud. De gedeclareerde schade bedragen liegen er niet om:

Schade en leveringen voor en aan de Koninklijke Hollandsche Troepen Cavallerie, Artillerie en Infanterie van de Oogstmaand tot de 24e van de Wijnmaand 1809 toen de Engelsen in Zeeland waren geland.

	gld.	st.	pen.
J.C.Orlop	11	17	
Pieter Linders	12		
Jan Mous	15	10	
Jan Baptist Hugens	9	12	
Dingeman v.d.Bergh	34		
Adriaan van Opdorp	45	10	
Jacoba v. (onleesbaar) t.b.v. Generaal Heijligers	14	4	
Willem van Osta stond er op voor 142 is doorgehaald	-	-	
Anthonij Adriaansen	29	10	
Wed. Petr. de Naijer	26		
Pieter Jan Verbeek	14		
Corn.v.Doorn	32	12	
Gommert Laane	11		
Machiel Plompen	40	16	
Pieter Janssen	16	2	
Joh. Verboom wed. Corn.v.Kaam	100		
Hendrik Andree	65		
J.B. Mertens	24		
Pieter van Valthoven	20	9	
Pieter Luijsterburg	18	14	
Jan Suijkerbuijk	13	12	
Hendrik Verresen	31	14	
J-Fr. Lambregts	31	15	
Willem Huijbrechts	18	10	
Brnh. Dekkers	9		
Jac.v.Oevelen	24		

	gld.	st.	pen.
Pieter Koolen. Herbergier inkwartiering Generaal	127	6	
Adr. Verbraak	15		
Geraard Jansen	39	12	
J.v. Velthoven	21		
Jac. de Nijs	75	10	
Willem Dons winkelier	93	10	
Mathijs Mastboom	29		
J.v.d. Boom	21		
Cornelis Vadden	46		
Jac. Dielen	11		
Hendrik Jansen	25		
Willem v.d. Eijnde	13	16	
Corn. de Weert	35		
Hendrik Hertogs	25		
Corn. Dalemans	44		
Adr. v. Dijk	26		
Jan Pals	11	18	
Pieter Vos	16		
Joh. Wuijts	39	8	
Jan Matheeuwsen	15		
Paulus Vos	21		
Pieter.v. Zwijvelen	16		
J.B. de Moor	18	6	
Nicolaas v. As	19		
Jan Broos	24		
Lud. Smout	17	10	
Corn. Wuijts	13	10	
J. Laumans	28		
Jac. Smits	17		
Mar.v. Weesel	23	18	
Arn. Vos	29		
Daniel G. Huijbrechts landbouwer	72	6	
Severijn Adriaansen landbouwer	43		
Antonie Baks	24	6	
Jan Adriaansen	13		
Jan Verheesen	12		
J.B. Markus landbouwer	125	14	
Corn. Krijnen	12		
Frans Leenaarts	11		
Peter de Bree	7		
Cornelia Franken	18		
Bernhardus Nijs landbouwer	263		
Pieter Jan Montree	40	10	
Willem v. Gevelen	20	10	
Jac. Hugens	19	16	
Jan de Rijk	4		
Joh. Nenord ?	24	4	
Christ. Luijsterburg	17	14	
Gerard Husaarts	36	7	
Jan Venninx	23	18	
Martien Havermans	12		
Adriaan Linders	35		
Hendrik Koch	28		
Pierre P. Borel welgestelde	508	12	
Pieter J.v. Hooijdonk smid, landbouwer etc,	645	17	
Willem v. Ostaaij landbouwer	330	11	
Hendrik de Jongh landbouwer	203		

Nu komen waarschijnlijk de voornaamste "heren", waaronder raadsleden, alles was zeer mooi en uitgebreid opgetekend.

Daar gaan we:

		gld.	st.	pen..
Jacobus Brill	landbouwer	1503		
Wilhelmus Kuijlen	landbouwer	882		
Pieter de Nijs	landbouwer	449	4	
Joh. de Jongh	landbouwer in t' Hooghuis	374	10	
Mathijs Willemse	landbouwer	579	4	
Kosten gemaakt door de gemeente Woensdrecht hieronder gespecificeerd,				
wegens voorschot aan den timmerman Huijbregte voor het laten maken van tafels mitsgaders andere goederen en kosten van hout en arbeidslonen ten dienste der troepen en voor de generaal Bruno:				
aangemelde generaal en de wagen		23	16	
24 pond kearsen à 10 st.		12		
5 pond touw à 12 st.		3		
aan zout voor vijf compagnien		18	12	
aan gidse voor 4 reijze na Wouw		4		
twee dito na Putte		2		
een na Steenberg		1		
drie na Sandvliet		3		
en twaalf na Bath		24		
nog 6 tonnen bier		42		
Jacobus Kuijlen	landbouwer	1556	6	
Jan Looijen	landbouwer	347	12	
Jan Koekhoven	landbouwer	454		
Willem Smits	landbouwer	960		
Pieter Jan Willemse	landbouwer	815		
Denis van de Moer	landbouwer	412		
Jacobus van de Moer	landbouwer	1057		
Jacobus Brooijmans	landbouwer	497		
Gabriël Slooven	landbouwer	1282	10	
Cornelis Montree	landbouwer	160	8	
Johannes de Jongh	landbouwer op Korteven	541	14	
Willem Brooijmans	landbouwer	567	16	
Gabriël Swagemakers	landbouwer	1306		
Gerrit v Putte	landbouwer	865	18	
Joëf Adriaenschen	landbouwer	400		
Jan Dingemans		57	6	
Cornelis Cornelissen		28		

Bedraegende deze lijsten als van het geheel na korting van het geen waarop Bons zijn afgegeven eene somma van 19002 guldens 10 stuivers en 8 penningen.

Van deze lijst afgedaene reijlonen is van iedere post hiervoor zoveel afgetrokken als de afgegeven Bons renderen. Dan indien de ingehoudene Bons voor reijlonen en leveranties niet gaaf wierden betaald sofan deeze lijst van schaedens der ingesetenen nog moeten worden verhoogt met eenen somma van 1394 gulden 4 stuivers en 12 penningen.

Het gemeente bestuur van Woensdrecht den 22e van de Wintermaand 1809,

Jacobus Kuijlen	Johannes de Jong
G. Swagemakers	Willem Brooijmans
G.v. Putte	Gabriël Slooven
J. Mijsen	F. de Vos secr.

Lijst der ingezetenen van Woensdrecht welke op hunne reijlonen eenige bons ontvangen hebben.

	wagens	karren	totaal
Jan Baptist Markus		5	10 gld.
Bernardus Meijs		5	10
Pieter v. Hooijdonk		5	10
Willem v. Ostaaïj		5	10
Hendrik v. Ostaaïj		5	10
Jacobus Brill	20		80
Willem Kuijlen	20		80
Pieter de Nijs		5	10
Jan de Jong	15		60
Mathijs Willemse	15		60
Jacobus Kuijlen	20		80
Jan Looijen		20	40
Jan Koekhoven	15		60
Willem Smits	10		40
Pieter Jan Willemse	10		40
Dionisius v.d. Moer		10	20
Jacobus v.d. Moer	15		60
Jacobus Brooijmans		10	20
Gabriel Slooven	15		60
Cornelis Montree		5	10
Jan de Jong op t' Korteven	15		60
Willem Brooijmans	15		60
Gabriel Swagemakers	20		80
Gerard van Putte	20		80
	<u>225</u>	<u>75</u>	<u>1050</u>

Inderdaad fabuleuze bedragen voor die tijd, doch dit was niets vergeleken met wat nog volgde, zij het op staatkundig terrein.

Naar aanleiding van het optreden der Engelsen, lijfde Napoleon Holland zoals al eerder aangegeven in 1810 bij Frankrijk in en zijn wij tot in 1814 Frans. Om de beperkt weergegeven geschiedenis te besluiten mag toch gesteld worden dat ondanks de grote offers die dikwijls moesten worden gebracht de nieuwe tijd ook nieuwe en betere wegen heeft geopend.

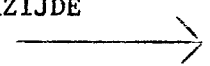
Napoleon is reeds lang gestorven doch veel van zijn "scheppingen" leven heden ten dage nog voort.

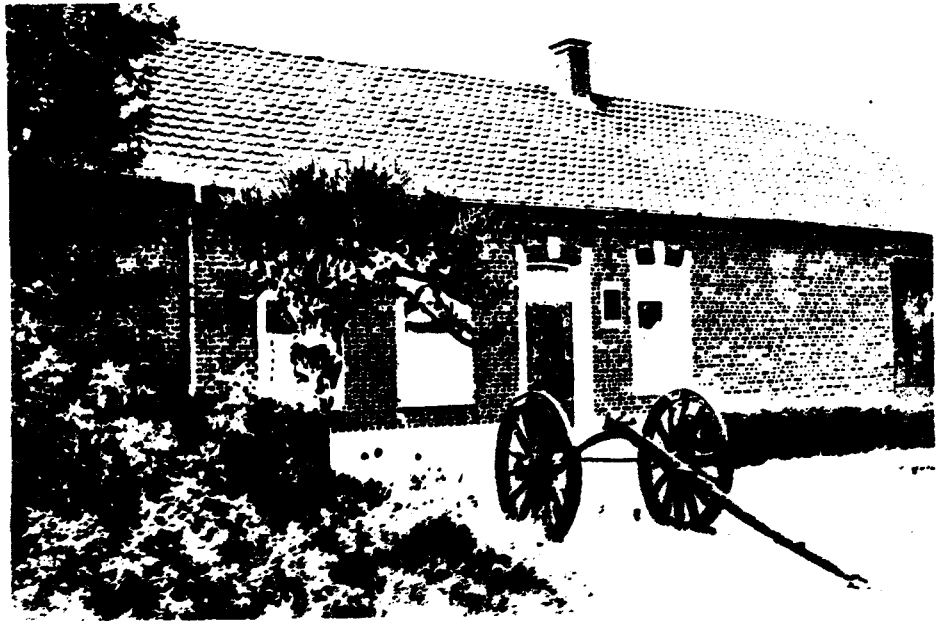
1) inv.no. 611 oud archief gemeente Woensdrecht,

Hoogerheide november 1978

P.J. v.d. Bussche
C.J. van Opdorp
A. Pijnen.

GEBOORTEHUIS
ERNEST CLAES
VOORZIJDE

Door het kleine raam stroomde het gouden
 lachende licht van de nieuwe zomerzon, of 't
 met geweld nandaar buiten muur, binnenge-
 borteld, het vierkante ruitje heek alsoen
 zonnig-jeugdige zomergericht, dat alles
 wilde betoveren in gouden schijn, zetten,
 binnenenbuiten, Het licht bundelde in de
 kamer breed open en peufende in alle hoeken
 en vouwen van 't kleergoed dat tegen de muren
 hing. Als uit een vreemde wereld klonk hier-
 bintjen het kwietrend leven van mussen en
 vinken, en het blijzangerig jubelen van een
 leeuwkeer hoogboven alles uit, veraf.
 De Witte heek nu nagr het raam, en daarkwam
 zometeen met een vluchtig vedergefladder
 een mus op de wingerstak zitten, vlak voor de
 ruit, de pootjes wijd uitschorend om de bui-
 gende steut, het zwarte kopje vlug wippend
 links en rechts voor mogelijk gevaar, in de
 dikke bek een stropijltje.
 Met een schok was de lamheid bij de Witte er-
 uit, en zijn oogen aldus werden opene met gepan-
 uit „De Witte” van Ernest Claes
 illustraties resp. van voor- en achterzijde
 geboortehuis van Ernest Claes

...het vogeltje
 op zijn

THE HOUSE OF THE FUTURE

The house of the future is not a mere collection of gadgets and conveniences. It is a living organism, designed to adapt to the needs and desires of its inhabitants. It is a place where technology and nature harmoniously coexist, creating a space that is both functional and beautiful. The architecture of the future is not just about the structure, but about the experience it provides. It is a place where you can relax, work, and play, all in the same space. The house of the future is a place where you can truly call home.

The house of the future is a place where you can truly call home. It is a place where you can relax, work, and play, all in the same space. The architecture of the future is not just about the structure, but about the experience it provides. It is a place where you can truly call home.

The house of the future is a place where you can truly call home. It is a place where you can relax, work, and play, all in the same space. The architecture of the future is not just about the structure, but about the experience it provides. It is a place where you can truly call home.

The house of the future is a place where you can truly call home. It is a place where you can relax, work, and play, all in the same space. The architecture of the future is not just about the structure, but about the experience it provides. It is a place where you can truly call home.

reglementen gilde st. sebastiaan ossendrecht anno 1773

Traditie, het overdragen van persoon op persoon, van generatie op generatie, bij monde en ook in voorstelling of geschrift, is wel in het bijzonder van toepassing op het in Ossendrecht sinds eeuwen bestaande Sebastiaans Gilde.

Een boek, dat de eeuwen getrotseerd heeft en zich in de archieven van de Gemeente Ossendrecht bevindt, verschaft ons daarover interessante gegevens. Niet alleen worden vermeld de gildebroeders die in de eeuwen van betekenis zijn geweest en wat hun functies waren voor het gilde, doch waarvan ook het overlijden werd opgetekend in de registers.

Onderstaande is vrij vertaald uit het 18e eeuwse handschrift en er ontbreken enige zinsbindingen doordat het boek niet geheel ongeschonden meer is. Derhalve heb ik toch getracht een zo volledig mogelijk beeld te geven van de, naar mijn mening, heden nog interessante wetten en regels van de gilde. Zoals zal blijken waren omstreeks 1773 de leden aan deze wetten zeer verplicht, zelfs op straffe van geldboetes, verkoop bij executie en/of directe verbanning en royering uit de gilde. Op 30 januari 1773 werd aldus het volgende vastgesteld:

De raden en rekenmeesters van den doorl. huizen van Bergen Op Zoom doen te weten wij hebben ontvangen de duplicaten van Hoofdman, deken en andere leden van het gilde van St. Sebastiaan of van den handbooge tot Ossendrecht gelegen binnen de marquisade, ten deezen om mee te hebben een kaart of reglement waerna het gilde zich in 't vervolg soude gedrage. Soo is 't, dat wij ter bede van supplicanten, aan de selve hebben verleent een reglement en ordonatie bestaande in het volgende artikelen en sig daar naar laatstelijk te reguleren.

1.

In den eersten, dat men voortaan de Gilde broeders bij meerderheid van stemmen zullen kiezen, eenen hoofdman, en vier Dekens om de schutterij wel en getrouwelijk te regeren en administreren tot onderhoud van deze wel en getrouwelijk te regeren en administreren tot onderhoud van deze tegenwoordige ordonatie naar hun beste vermogen.

Zullende de hoofdmand en 4 dekens gehouden wezen bij geschriften te geloven deze kaarten en reglementen... te achten volgen, en door de gewezen gildebroeders te doen agter volgen. Zoo ende gelijk dan ook de geweze gildebroeders mede onder die schriftelijke beloften ontvangen zullen worden.

2.

Iedere schutter in deze gilde ontvangen wezende, zal gehouden zijn binnen deze tijd van 3 maanden te rekenen van den dag zijner inkomste, zich te voorzien van een goede en buigzame booge met 6 pijlen ter keuzen en genoeg van hoofdman en dekens op de verbeurte van 20 stuivers.

3.

Alle gildebroeders die ontvangen worden zullen schuldig zijn te geven voor hare inkomste ten behoeve van dezen gilde. Vijf gulden en voor den knaap tien stuivers, dus samen vijf gulden en tien stuivers contant, of te wel zoo veel minder als de hoofdman zal goedvinden.

4.

Men zullen gehouden wezen te hebben eenen knaap van discretie en bekwame, daar toe zijnde den welke gehouden zal zijn den koning hoofdman dekens en geweze te dienen, weten en andere bevelen van den koning, hoofdman en dekens naar inhouden deze ordenantie... en keuze getrouwelijk na te komen, als ook de goederen dezer schutterij gade te slaan, bier te tappen, en dus in alles dezes gilde behulpzaam te wezen waar voor hij knaap zal vrij zijn van alle kosten dezes gilde aangaande.

5.

Men als iemand van de gildebroeders aflevig wordt, soo zullen de gildebroeders gehouden wezen behoorlijk weete gehad hebbende een uur voor de begraafnisse op de gildekamer binnen de heerlijkheid Ossendrecht te compareren. Eerlijk gekleed om alsoo gezamenlijk ter begraafhuize te gaan op straffe dat de gene die niet en zullen compareren zullen verbeuren telkens zijnde tien stuivers. Uitgenomen personen boven de zeventig (70) jaren, bedlegerigen en die om persoonlijke affaires absent en buiten de jaris dictie waar ouder de selven wonen waren, dus zal den erfgenaam of erfgenamen van den overledenen ten behoeven van den gilde gehouden wezen te betalen zes (6) guldens en voor den knaap tien (10) stuivers, zullende aan den gilde mede blijven des overledens booge. Des zullen de gemelde erfgenamen den zelve mogen redimeren met vijftien (15) stuivers zonder meer.

6.

Indien iemand bruidegom wordt zal hij gehouden wezen ten behoeven van deze Gilde te betalen eenen som van vijf (5) guldens, of zoo veel minder als den hoofdman en dekens zullen bevinden te behooren.

7.

Als het bij de hoofdman, koning dekens en gemeene gildebroeders geconsenteere zal wezen de vogel te schieten om eenen vrijen koning. Zoo zullen alle gemeene gildebroeders gehouden wezen alsvorens zij schieten zullen tot eender gezette uren eerlijk en in goede orde met hun vaandel, hoofdman koning en dekens te gaan ter plaatse daar men den vogel rechten zal den zelve vogel helpen rechten en schutterlijk gezegt zijnde, zullen zij te samen in alle modetie wederomgaan ter plaatse daar zij haar hof en vergadering houden binnen de voorgemelde heerlijkheid Ossendrecht op de boete van tien (10) stuivers bij ieder contrarie doende te verbeuren.

8.

Ten tijden als men opwaarts schieten zal naar den vogel, zoo zal den Koning en alle de schutter binnen het dorp zijnde gehouden wezen met haren gespannen booge en de gereschap schutterlijk naar den vogel te gaan en aldaar die publicatie van onzend wegen gedaan zijnde na oudergewoonte dat keus en igdijk wachten van hinder. Zoo zal den schout het oft desselvs last hebbende de eensten onsent wegens opwaarts na den vogel schieten, ten minste de zes (6) eerste schoten, zullende voorts de gildebroeders haar n-artigheid doen, om eene vrije koning te hebben en zo wie het gevalt koning te wezen, die zal vrij zijn van alle kosten den tijd van zijn koningschap gedurende ende als den vogel af is, zo zullen allen de schutters eerlijk met haren nieuwe koning gaan ter plaatsen, daar zij haar hof houden zullen.

9. Desandere daags zal den koning gehouden wezen den hoofdman, dekens en gewijde gildebroeders bij schriftte te beloven deze keuze en ordonmantie in alle opzichten te zullen observeren, en te stellenborgen ten... van den hoofdman en dekens voor de schutters....., om het selve altijd te zullen leveren in 't geheel, gaaf en ongeschonden, in handen van den hoofdman en dekens en zulks gedaan zijnde, zoo zullen zij haar hofhouden in alle modestie, zusterlijk en orderlijk.

10. Den koning zal voor het vrijdom hier voor.....gedurende zijn koningschap schuldig en gehouden wezen aan den span te leveren een zilveren schilt voorzien met zijn koninklijke wapenen, wegen de tenminste twee (2) onzen.

11. Endewie den koningsvogel tot drie maal rechter den anderen zal afschieten zal Keizer wezen en de oversulken zijn leven gedurende vrij....zijn van alle verteringen en kosten van den.....en bovendien zo zal den zelfde gilde tot haren kosten moeten laten maken drie (3) ziveren vogels, ten zamen waardig tenminste vier en twintig (24) guldens. Die den keizer ten zijnes eere zal moge dragen bij alle vergaderingen van den zelven gilde, waar tegens den Keizer den eerste of den tweede dag als hij zich keizer geschoten heeft, aan den gilde zal geven veertien (14) guldens, in plaatse van twee (2) tonnen bier. Zullende de voornemde zilveren vogeltjens, naar het overlijden van den keizer door der elf erfgenamen aan den gilde moeten worden gerestitueert.

12. Wanneer iemand zich keizer zal geschoten hebben, zo zal bij hoofdman en dekens van dez gilde een naar deze dag worden beraamt, om eenen vrije Koning te schieten uiterlijk binnen de tijd van veertien (14) dagen naar dat er een keizer zal geschoten zijn.

13. Zoo wie iemand schiet van zijn keizerschap die zal hebben van den gewezen.....

14.dat hem niemand van de schutters en zal vervorderen den tijd van haaren feesthouding, of ook op enige andere tijden als zij vergadering houden enige wederspanning.....te doen, bij dagn noch bij nachte in enige schuttershuizen of goederen waar bij zij den anderen schade mogten toe brengen op.....van twintig (20) stuivers ieder en telkens zijnde zulks behouden worde zal terstond op te leggen en te betalen en bovendien de gedanen schade te vergoeden of met breuken te worden gecorrigeert naar gelegenheid der schade,

15. Dat de koninginne van de schutterij bij hare zelfve in goede manieren enige hofhouding nog kosten doen zal maar zal haar hofhouden met den koning in 's-konings hof en aldaar met de gewijde gilde schutters, huisvrouwen haar maaltijd en alsoo haar hof en de feesten, eerlijk ende manierlijk houden zonder dat enige jonge dochters in de hofhouding des koninginne of bij wat gelegenheid zullen zouden mogen wezen in de gildkamer zal op zullen worden geattendeert op straffe van verval dezer corectie.

16.

....niemand van de schutters zal hem vervoorderen enige vreemde manspersonen in den voorgenoemde hof, of op enige vergaderingen te brengen zonder content van den koning ten ware dat hij van eenige andere schutterij waren ende dat op de peene van zes (6) stuivers die hier tegens bevorderen word te hebben misdaan telkens zijnde te verbeuren.

17.

....zo wanneer de schutters onderling en bij gemeen consent een prijs op stelden zo zal den koning geweide schutters dien het belieft, den vogel gerecht zijnde en inge-eet hebben de naar den vogel schieten een iegelijk met zijn eigen boog en de te ware zijnen boge outzijlt ware, wanneer hij eene andere zal moge beleenen en de anders niet en de hij aldien iemand den vogel afschoot met eenen andere schutters bouten hem niet toe behorende die zal verbeuren twintig (20) stuivers en de zijnde prijs, tot behoefte van de schutterij.

18.

Op het geviel dat er enige gildebreeders of schutters waren die wederspinnigheid toon de of tegenstand dede in enige vergadering tijde van haar feesthoudingen bij het schieten van ene vrije koning of op andere tijden met woorden of met werken in....dezer schutterij het zij over voldoenige van kosten of beuken de geleden zullen moeten worden bij den hofmand koning dekens en geweide gildebreeders of den anderen in jurerende, dusdanige wederspannige en rebellen bij aldien den hoofdman koning dekens en geweide gildebreeders hem het gilde niet een oorbaar voordelen of terstond mogen royeren en bannen++++deze gilde en schutterij des zal den reroyeerden terstond betalen alle zijnde kosten, breuken pijnen en andere schulden in handen van de deken of bezorgers en de in gebreken vandien zo zullen de dekens 't zelve met onzen dienaar of voster mogen.... panden aan zijne gerechte goederenbuiten forens van prociedneren alzo behoudens bovendien ons.....officier in alles onzen rechten en de breuken daar breuken toe staan.

19.

Alle schutters zullen haare maand scheuten houden ten behoorlijken zijnde zo en gelijk hoofdman en dekens zullen goedvinden ten welke dagen een ieder op zijn tijd zal moeten compareren met zijn eigen boog en pijlen op den peene van zes (6) stuivers ten behoefte van des geweide gilde telkens zijnde te verbeuren ten ware hij steeds absent of enige andere wettige verhinering hadde die hij gehouden zal weezen aan den hoofdman of een der dekens te kennen te geven en welk geval hij van de pijn zal vrij zijn en anderen niet.

20.

Zo wanneer men zal schieten binnen den doelhove om prijs zo zullen de schutters die gelieve te schieten moeten compareren des namiddags ten drie uren precies, alwaar de prijzen voor de eerste maal zullen worden voorgesteld en een ieder aan gewezen met de waarde van dien als wanneer aldaar geloot zal worden wanneer eenieder zijne beurten hebben zal om te schieten en zo wie ter zelve uren of als wanneer zal worden geloot aldaar niet present was zal dusdanig niet mogen schieten ten ware hij bij den hoofdman en dekens als ook bij de gelote liefhebbers daartie wuerd geadmitteerd doch in welk geval hij laatst zal moeten schieten.

21.

En bij zo verre een twee of te meer personen naar dire uren ter doele kwamen zullen die te laat gekomen zijn moeten schieten den enen naar den anderen zo als zij gekomen zijn. Zo nothans dat iemand werkelijk belet had, ende den tijd niet toeliet ter gezette ure als voors hij is precies te comparerne zo zal hij gehouden wezen iemand anders last te geven om voor het te laveren voor dat den eerste voorgang/zal zijn geschoten op de verbeurten van zes (6) stuivers en daar boven niet geaccepteerd worden.

22.

De schutter bij den anderen wezende zal een ieder op zijn beurt moeten schieten zonder dat den enen voor den anderen zal gaan op verbeurten van zes (6) stuivers zal ter zijde te verbeuren, en dat zijnen scheuten van onwaarde zal wezen.

23.

De cavels gesteld zijnde om te schieten, zal die gene wiens beurt het is, luider kele moeten roepen en zal niemand anders mogen schieten op pane van zes (6) stuivers te verbeuren.

24.

Iedem zes het gebeurde op dat God verhoede opdat iemand naar behoorlijk gedane taken en geroepen zijnde in den weg liep en over zilke gekwtste wierd zal het voor geen moet aard kunnen gerekend worden.

25.

Bij zo verre dat iemand dacht dat hem in den doelhof enige breuken ten onrechten wierden afgevorderd zal zich met beleefdheid en zedigheid moeten verantwoorden 't welke bij twee of ten hoogste drie onpartijdige schutters in den doelhof present zijnde zal worden beslist en waarmede eenigelijk zig tevreden zal moeten houden en dat diegenene die daar tegen kuaam te doen in 't vervolg in den doelhof niet meer zal worden geacmitteerd.

26.

Zo iemand in de doelhof in breuke gevallen zijn de zelve breuke niet wilde betalen of die verachtelijk op den grondwerpt zal ingelijke niet meer in den doelhove worden geadmitteerd gelijk ook mede niet aldaar geadmitteerd zullen worden personen van een kwaad gedrag als vloekers, zweerders, blasplemeerders, vechters en krakeelmakers en diengelijke soorten van personen en de welke aanstokers door de hoofdman en de dekens zullen worden eert uit den doelhove.

27.

Dat ook niet op wat tijde het zouden moge wezen zal gepermitteerd zijn in den doelhove enige drank hoegenaamd te mogen drinken op de pane van vijf en twintig stuivers (25) ieder maal ten behoeve als voorn te verbeuren en dat zodanige persoon in den gilde niet meer zal worden geadmitteerd.

28.

De schutter zullen de plaatsen daar de doelen en schuttersboom staan tot hare exercitre vermogen te gebruiken tot reversie van deze raden reserveren wel expreselijk den eigen doen en zulks om den zelve te mogen nemen en bepalen in welk geval door dezen raden anderen bekwamen te plaatsen ter naaster gelegenheid van het dorp zullen worden aangewezen.

29.

Bij aldien in het schieten enig misverstand of different kwam te ontstaan zal zulks mede worden beslist in den doelhove door twee of driëonpartijdige schutters naar welkens uitspraak de partijen zig zullen hebben te regelen.

30.

De dekens zullen alle jaren eens doen **kunnen rekenen** van ontvangst en uitgave openbaarlijk in overstaan van de hoofdman en geweide gildebreeders die daar present willen zijn te weten 's-anderdaags of ten tweede dag naar dat den vogel zal afgeschoten wezen in welke in ontvang zal worden gebracht alle inkomsten en einola meuten mitsgaders in tijd geeft alle onkosten reparatien gedurende en sedert 't sluiten der laatste rejebubg gevallen welke rekening gedaan....gesloten zijnde zal een paar van de gildebreeders gehouden wezen binnen 24 uren daarnaar af te leggen en voldoen aan de dekens hetgene een jaar respectievelijk zal schuldig zijn op peena van 18 stuivers te verbeuren ten behoeve van den geweze gilde voor elke week dat de dekens onbetaald zullen blijven onvermindert het principaal.

31.

Wie in gebreke blijft te betalen dat hij schuldig is 't zij van omslag, onderhoudsnissen, reparatien tot het gilde gedaan als ook van boeten en breuken in deze ordanatie begrepen naar behoorlijk wete gehad hebbende zoals hiervoor art. 30 is gezegd, soo zal den officier den gebrekigen executie en zijne gerechte panden doen verkopen als na rechte en daaraan verhale 't gene den selve de schuldig mochten zijn tijdens leven mitsgaders de boeten en executie kosten....zullende deze executie stand geven en moeten prijzen na dir weeten en aanmaningen door den knaap gedaan ieder met een interval van 24 uren.

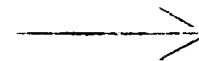
32.

Reserveren aan ons de interpretatie vermeerderen, verminderingen dezès naar welgevallen en tijds omstandigheden.

Aldus gedaan in deze Raden ende gegeven onder het zegel van wapenen van zijne vorstelijke doorluchtigheid van den Heer Markies van en binnen Bergen Op Zoom den 30 Januari zeventien honderd drie en zeventig.

A. de Greef-Verhees
Wergroep Alg. Geschiedenis

een stukje hei

DE HEIDE

Op een zonnige dag op het einde van augustus, fietste ik van Hoogerheide richting Huybergen en reed de Abdijlaan in. Na een vijftig meter (schat ik) zag ik een zandbaantje. Het leek me leuk om daar eens in te rijden. Nadat ik een eindje gereden had kwam ik aan bij een prachtig stuk heide-gebied. De meeste heiplanten stonden al in bloei en het was een prachtig zicht. We hebben toch wel een geweldig mooie streek, dat we maar een korte tijd hoeven te fietsen om zulke mooie stukken natuur tegen te komen. Vooral wij, in de Zuidwesthoek!

Een belangrijk deel van onze streek wordt gevormd door bos en heide. De meeste mensen kennen het bos wel uit eigen ervaringen en door wat men er op school van geleerd heeft. Maar hoe staat het met de heide? Juist omdat de heide zo'n mooi en interessant gebied is, wil ik er in een drietal artikelen iets over zeggen.

Dit eerste artikel is gewijd aan het plantenleven van de heide. Het tweede artikel zal gaan over de fauna (het dierenleven) van de heide. Deze twee artikelen zijn de grondinformatie voor het derde en belangrijkste artikel, dat het ontstaan van de heide, de economische gebondenheid van de mensen aan de heide en tenslotte de toekomst van de heide behandelt.

1. De flora van de heide.

Lopende door een heidegebied, kan het gebeuren dat we na verloop van tijd een andere soort heidestruik zien dan aan het begin. Hoe kan dat nu? We zijn nog steeds op dezelfde heide!

Wel, dit is niet zo verwonderlijk. Zoals ik in mijn vorig artikel al heb vermeld, kun je dikwijls aan de plantengroei de bodemgesteldheid aflezen. Er zijn n.l., grofweg gesproken, twee soorten heidestruiken:

- de Struikhei (*Calluna vulgaris*) en
- de Dophei (*Erica tetralix*).

De struikhei is een plant die voorkomt op de droge gedeeltes van de heide. Dit ziet men ook aan de bouw van deze plant:

Als je een takje van deze plant goed bekijkt dan zie je vier rijtjes met dikke blaadjes zonder steeltje, die dakpansgewijs over elkaar vallen. Die blaadjes zijn met opzet zo dik en zorgen er voor dat het water zo lang mogelijk wordt vastgehouden (het zgn. xerophytische karakter van de blaadjes).

De kleur van de bloem is rozerood/paars. Een heel enkele keer, echter zelden, zijn de bloempjes wit.

De dophei daarentegen, is een plant die voorkomt op de nattere gedeeltes van de heide:

De blaadjes staan in kransen om de stengel en de bloemen van de dophei zitten (soms tot een twaalfstal toe) overhangend aan het eind van de stengels en zijn rozerood van kleur. Ook hier komen in zeldzame gevallen witte bloemen voor.

Bij ons in het zuiden komt ook nog een familielid van de dophei voor, n.l.:

de Grauwe Dophei (*Erica cinera* L.). De bloemen hiervan zijn rood, óf (let wel) wit.

Dit zijn echter niet de enige planten die wij tijdens een wandeling op onze heide tegenkomen. Een andere typische heideplant is de door vrijwel iedereen gekende Brem (*Sarothamnus vulgaris*), een taale plant die wel anderhalf tot twee meter hoog kan worden en waaraan een zee van gele, zgn. vlinderbloemen komen.

Er zijn echter nóg twee andere bromsoorten op de heide, die ook gele bloemen hebben, en dat zijn:

- de Stekelbrem (*Genista anglica*) en
- de Kruipbrem (*Genista pilosa*).

Deze laatste twee worden echter niet groot en blijven vrij dicht bij de grond.

Bij de erg vochtige heidegedeeltes ontstaan de heiplassen. Het water kan hier niet weg omdat er een ondoorlaatbare laag in de bodem zit. Deze plassen hebben hun eigen plantenbegroeiing: zonnedauw, wollegras, veenmos en veenbos. (Zonnedauw is een vleesetend plantje en dit kan men in de omgeving van Huybergen nog vrij goed vinden!)

We zijn nu aangeland bij de kleinste en minst opvallende plantjes die we bij een wandeling op de heide kunnen tegenkomen: de mossen en korstmossen.

De korstmossen zijn voor ons erg goede graadmeters voor de luchtvervuiling.

Is er maar weinig of geen luchtverontreiniging, dan zijn er veel korstmossen.

Wordt de verontreiniging groter dan sterven de korstmossen af.

Eén van de meest bekende korstmossen is het lichtrijke Rendiermos (*Cladonia rangiferina*). Een ander zeker zo bekend korstmos is het Rood bekermos (*Cladonia coccifera*): het heeft rijke kelkjes met een rood randje.

Als laatste zijn er dan de mossen, en het mos dat we op de heide het meeste aantreffen zijn bladmossen. De bladmossen hebben tot taak de grond vochtig te houden en te helpen bij de humusvorming. Een bladmos dat altijd in grote hoeveelheid aanwezig is, is het Hoorntandmos (*Ceratodon purpureum*).

Het heeft een + 3 cm lange purperrode kapselsteel waaraan op het eind een puntmutsje zit. Een andere mossoort met ook zo'n puntmuts is het Haarmos (*Polytrichum commune*).

Met de mossen nemen we afscheid van de heideplanten. Natuurlijk heb ik niet alle planten van de heide behandeld, maar ik hoop dat dit artikel uw eigen kennis omtrent de flora van onze heide wat aangevuld of verhelderd heeft.

Bert Janssens, heemschut.

Geraadpleegde literatuur.

"Geïllustreerde flora van Nederland" van E. Heimans, H.W. Heinsius en Jac.P.Thijssse

uitg. W.Versluys B. .- Amsterdam, 21-ste druk.

"Natuurleven in Nederland" van J.P. van Blijdestijn, uitg. Wolters-Noordhoff, Groningen, 5de druk.

"Inleiding in de Milieukunde", uitg. Van Gorcum, Assen/Amsterdam, 1976.

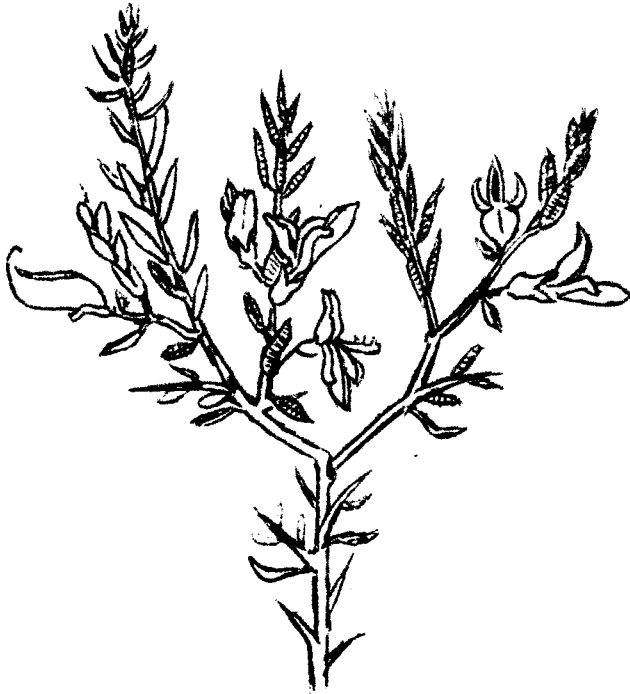
Struikheide

Dopheide

Grauwe Dopheide

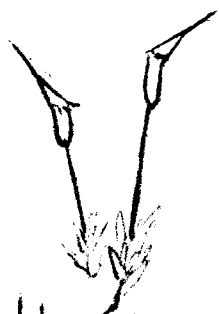
Stekelbrem

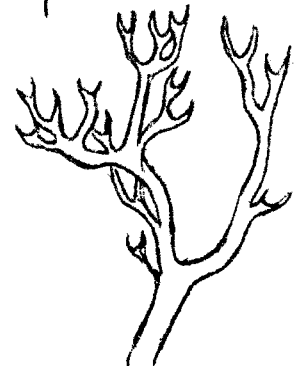
Kruipbrem

Rood bekermos

Hoorn tandmos

Rendiermos

EEN NAAMSVERANDERING.

Dat namen een eeuwenoud bezit zijn dat wisten we al, en hoe ze tot stand kwamen heb ik trachten te verklaren in Tijding II 1978 blz.31 e.v.

Hierin worden onder ad.Patroniemen, ook de enkele nog voorkomende dubbelnamen genoemd.

Van één dubbelnaam genoemd in dit artikel is de geschiedenis zodanig dat het de moeite waard is deze te vermelden.

Het betreft hier de naam Jacobs Migielsen die geen oude dubbelnaam blijkt te zijn doch een toevoeging van Migielsen om verwarring met een andere familie te voorkomen.

Naar aanleiding van eerder genoemd artikel mochten wij een toelichting, resp. de geschiedenis, van deze naamsverandering ontvangen. Deze werd ons door Dhr.René Jacobs, wonende te Helmond, die aan deze familie verwant is, toegezonden.

Wij laten in eerste instantie Dhr.Jacobs hier zelf aan het woord en gaven de tekst vanaf de 6e regel onveranderd weer.

De familienaam Jacobs Migielsen

Jacobus Jacobs, landbouwer te Woensdrecht, richt op 31 maart 1835 een verzoek aan koning Willem I, waarin hij "ootmoedig" verzoekt "dat het Hoogstdezelve goedgeunstig moge behagen om zoodanige voorzieningen te willen nemen als tot herstelling in deze (n.l. foutief naamgebruik) noodig zijn".(1)

Wat is namelijk het geval? Wij zullen hier met eigen woorden de tekst van het verzoekschrift van Jacobus Jacobs en de andere relevante teksten weergeven.

De naam Jacobs komt in de gemeenten onder Bergen Op Zoom veel voor, met name in de gemeente Woensdrecht. De meeste van hen zijn "landbouwende personen". Door het vaak voorkomen van deze naam ontstaat verwarring, temeer daar zijn zwager, die ook landbouwer is, precies hetzelfde heet, dus ook Jacobus Jacobs, terwijl ook de geslachtsnaam van beide echtgenoten dezelfde is, namelijk Michielsen. We hebben hier dus twee maal Jacobus Jacobs, die beiden gehuwd zijn met Michielsen.

"Onze" Jacobus Jacobs heeft ter voorkoming van verwarring de achternaam van zijn vrouw Isabella Migielsen, met wie hij op 27 april 1812 is gehuwd, bij de zijne gevoegd, zodat hij bekend werd als Jacobs Migielsen. Hun oudste kind Maria Catharina, geboren op 23 maart 1813, is in het geboorteregister ingeschreven met de familienaam Jacobs Migielsen. Zo ook de andere kinderen, die daarna werden geboren. Kennelijk was de naam zó ingeburgerd, dat de ambtenaar van de burgerlijke stand niet eraan gedacht heeft, dat de naam foutief was.

Omdat Jacobus Jacobs erop geattendeerd werd, dat hij de dubbele familienaam ten onrechte voerde en zodoende in moeilijkheden zou kunnen komen, richtte hij het bovengenoemde verzoekschrift tot de koning. Minister van justitie Van Maanen tilde er niet zo zwaar aan. Naar ingekomen informaties is hem namelijk gebleken, dat "de suppliant alleen uit onkunde en geenszins met opzet" de naleving der wetten heeft verzuimd. Hij adviseerde aan de koning Jacobus Jacobs toe te staan als vaste geslachtsnaam "Michielsen" aan te nemen. Het koninklijk besluit van 7 mei 1835 nr. 92 volgt dit advies letterlijk op (2) waarmee dus wordt bepaald, dat Jacobus Jacobs voortaan Jacobus Michielsen zal heten.

Volgens wettelijke voorschriften moet dit koninklijk besluit ter kennis worden gebracht aan de ambtenaar van de burgerlijke stand. Jacobus verschijnt dan ook op 2 juni 1835 's morgens om 9 uur voor de burgemeester - ambtenaar van de burgerlijke stand der gemeente Woensdrecht en overlegt een kopie van het besluit. De ambtenaar leest het besluit en constateert, dat Jacobus Jacobs terecht nu voortaan de geslachtsnaam Jacobs Migielsen mag voeren en dat bij de respectievelijke geboorteakten geen aantekening behoeft gemaakt te worden, omdat alle kinderen reeds de geslachtsnaam Jacobs Migielsen hebben. (3) Mijns inziens zijn hier twee fouten gemaakt: de eerste: het koninklijk besluit spreekt niet van Jacobs Migielsen, maar enkel van Migielsen; ten tweede: in het koninklijk besluit wordt Michielsen geschreven, terwijl de ambtenaar van de burgerlijke stand schrijft Jacobs Migielsen. Overigens is de schrijfwijze Migielsen wel overeenkomstig de tekst van de doopakte van Isabella Migielsen, echtgenote van Jacobus, d.d. 20 september 1792 en de tekst van hun huwelijksakte d.d. 27 april 1812. Voor zover ik tot nu toe heb kunnen nagaan in de schrijfwijze in de diverse akten na 1835 altijd Jacobs Migielsen geweest.

Naar mijn mening is dit een aardig voorbeeld hoe door "goed vertrouwen" van de naamdrager en door het verkeerd lezen van een koninklijk besluit een dubbele geslachtsnaam kan worden verkregen. Voordeel voor de genealoog is, dat hij er in ieder geval zeker van kan zijn, dat iemand met deze geslachtsnaam in zijn genealogie moet voorkomen. Misschien kom ik daar later op terug.

Ter afsluiting nog iets over het "stamhuis" van de familie Jacobs Migielsen: de boerderij Oud Hinkelenoordpolder 11.(4) Jacobus Jacobs, geboren in Lillo op 22 oktober 1784, kwam na zijn huwelijk met Isabella Migielsen in 1812 op de boerderij te wonen. Tot ongeveer 1860 bleef hij op het bedrijf, toen hij door drie kinderen werd opgevolgd. In 1869 kwam Petrus Jacobs Migielsen, na zijn huwelijk met Catharina Jacobs, op de boerderij. Deze werd in 1903 opgevolgd door zijn zoon Alphons Jacobs Migielsen. In 1938 volgden zijn twee zoons Petrus en Leon hem op, van wie Leon in 1941 de exploitatie alleen op zich nam. Leon werd in 1970 opgevolgd door zijn jongste zoon Felix Jacobs Migielsen, die thans eigenaar/bewoner is. Eigenaar van de boerderij zijn geweest de families Van der Duijn van Maasdam, vanaf 1889 Völcker van Soelen, en sinds 1977 Felix Jacobs Migielsen.

Helmond
27 augustus 1978

René Jacobs

1. Archief ministerie van justitie, dossier naamsveranderingen 1835-1836 (algemeen rijksarchief Den Haag)
2. Archief Staatssecretarie inv.nr.4024 (algemeen rijksarchief Den Haag)
3. Archief gemeente Woensdrecht.
4. Gegevens ontleend aan persoonlijke aantekeningen van Alphons Jacobs Migielsen.

Tot zover Dhr. Jacobs.

Een niet veel voorkomende reden, om naamsverandering aan te vragen en daarom interessant.

Alhoewel er geen enkele twijfel was, omtrent de toelichting, wilde ik graag iets meer te weten komen over het éérste gezin dat de nieuwe naam verwierf.

Bij een bezoek aan het Stadsarchief Antwerpen waar ik voor een ander onderwerp moest zijn, wilde ik resterende tijd wijden aan de voorouders van Jacobus Jacobs (Migielsen).

Men deelde mij echter mede dat de oude parochieregisters zich sedert geruime tijd in het Rijksarchief bevinden, terwijl Lillo toch Gemeente Antwerpen is. Wegens tijdgebrek heb ik dit verder moeten laten rusten. In het Rijksarchief te 's Hertogenbosch had ik vanaf zijn huwelijk meer succes.

Zoals Dhr. Jacobs reeds aanstipte, is Jacobus Jacobs vlg. de navolgende acte op 27 april 1812 gehuwd als zoon van Petrus Jacobs, landbouwer en Anna Isabella Domus beiden wonende te Lillo. Zijn bruid Isabella Migielsen was de dochter van Jacobus Migielsen, landbouwer, en Anna Catharina de Bie wonende in de Hinkelenoord te Woensdrecht. De stukken waren zoals U zult bemerken zeer grondig. Het is daarom dat wij de akte weergeven.

3

San Mil huit cent deux et vingt sept
 du mois d'avril par devant nous Maire officier de l'Etat civil des communes
 des Munsbrecht Hinkelnoord, et deudrecht, Departement des deux Hilles
 Canton de Berg Op Zoom, sont comparus Jacque Jacobs age de vingt
 Sept ans cinq mois vingt jours né à Spille Departement des deux Hilles
 Canton d' Eeckeren Cultivateur Domicilié à Wfsendrecht Departement des
 deux Hilles fils majeur de jeure Jacobs cultivateur et de Anne Isabelle
 Domicilié à Lillo, ci present et consentant d'une Part
 et Isabelle Mijelsen age de dix neuf ans dix mois vingt deux jours
 née à Hinkelnoord, fille majeure Domicilié à Hinkelnoord, fille mineure de Jac
 que Mijelsen cultivateur et de Anne Catharine de Boie Domicilié à
 Hinkelnoord assisté de Sa Mere Anne Catharine de Boie d'autre Part.

82

Jacobs
 et
 Isabelle Mijelsens

La Dame Isabelle Mijelsens et Sa Mere de même que les quatre témoins
 ont déclaré et affirmé qu'ils sont dans l'impossibilité de procéder à l'acte
 de consentement de Jacque Mijelsens requise par la Loi, vu qu'à cause
 de distance il est impossible de manifester Sa volonté... lesquels nous ont
 requis d'y procéder à la célébration du mariage projeté entre eux, et dont
 les publications ont été faites devant la principale porte de notre Maison
 commune, savoir, la première, la deuxième et la troisième le dix neuf du
 mois d'avril, mil huit cent deux, pareille publication ayant eu lieu
 à Wfsendrecht, la deux et le dix neuf du mois d'avril mil huit cent deux
 et aucune opposition au dit mariage n'en nous ayant été signifiée, par
 suite de leur requête, après avoir donné lecture de toutes les pièces et
 mentionnées et des articles six et sept du code Napoléon, intitulé du
 mariage, avons demandé au futur Epoux et à la future Epouse s'ils veulent
 se prendre pour mari et pour femme, chacun d'eux en ont répondu séparé
 ment et affirmativement déclaré au nom de la Loi que Jacque Jacobs
 et Isabelle Mijelsens sont unis par le mariage de quel avons dressé
 acte, en présence de Pierre Jacobs age de cinquante un ans cultivateur
 Domicilié à Lillo témoin, Pere de Jacque Jacobs fournisseur Van De Meer
 age de quarante six ans cultivateur Domicilié à deudrecht Secours à de
 fens age de quarante un ans cultivateur Domicilié à Munsbrecht
 de Jean Van Moland age de quarante six ans Domicilié à Munsbrecht
 lesquels, après qu'il leur en a été aussi donné lecture l'ont signé avec nous
 et les parties contractantes.

Jacobs
 Mijelsens
 et
 Anne de Boie

M. de Boie
 M. de Boie

Drabbe

Als Dhr. Jacobs stelt dat hun eerste kind Maria Catharina geb. 23 maart 1813 als Jacobs Migielzen staat ingeschreven, dan is dat volkomen juist.
De vader komt trouwens in de nu volgende acte onder dezelfde naam voor.

N° 6
Jacobs Migielzen
Marie Catharine

Le Dingtouatzeime Jour du mois 2^e
de Mars, L'an Mil huit cent treize a dix heures du matin j'assistai
à la naissance de Marie Catharine Jacobs Migielzen
née à Stinkelenoord Commune de Woonsterrecht le vingt deux mars à neuf heures
un son père de Jacques Jacobs Migielzen âgé de vingt huit ans Cultivateur et de sa
femme cette Migielzen âgée de vingt ans première son Epouse en Légitime Mariage Domiciliée
à Stinkelenoord numéro quatre en cette Commune au lieu de l'Enfant
à et reconnut sa Gemelle par le moins Jacques Jacobs âgé de trente sept
ans Cultivateur et Michel Jacobs âgé de cinquante deux ans Cultivateur
Domiciliés à Stinkelenoord le premier Beaufrère par alliance, et le second
Cousin du père de l'enfant. sur la requisition a nous faite par le Père de l'enfant
et ont signé la présente avec nous, Constats Juvant l'Acte par nous Corniel Van
de Meer Maire Officier de l'état civil soussigné, et auquel acte il a été donné Lecture.

J. Jacobs
M. Jacobs
Michel Jacobs

C. Van de Meer

Het huwelijk van het echtpaar J. Jacobs (Migielzen) Migielzen bleek een bijzonder vruchtbaar te zijn. Na Maria werden nog geboren:

2.	Isabella Jac. Jacobs Migielzen	6 febr.	1814	Acte (3)
3.	Catharina Sophia Jacobs -	13 jan.	1816	Acte (3)
4.	Maria Anna Josepha Jacobs -	24 oct.	1817	Acte (25)
5.	Wilhelmus Jacobs Migielzen	15 oct.	1819	Acte (31)
6.	Petrus Jacobus Jacobs Migielzen	28 oct.	1821	Acte (31)
7.	Joanna Cornelia Jacobs Migielzen	2 sept.	1823	Acte (23)
8.	Joannes Jacobs Migielzen	3 nov	1825	Acte (27)
9.	Maria Josepha Jacobs Migielzen	10 aug	1827	Acte (21)
10.	Anna Cornelia Jacobs Migielzen	18 febr	1830	Acte (6)
11.	Cornelius Jacobs Migielzen	23 nov	1832	Acte (28)
12.	Martina Joanna Jacobs Migielzen	20 dec	1836	Acte (20)

In totaal dus twaalf kinderen in een tijdsbestek van 23 jaar. Uit het voorgaande blijkt dat twee kinderen Catharina en Maria Anna niet als Migielzen zijn ingeschreven hun geboorteacten volgen hierna.

5 In het een duerent acht Honderd tachtien

N° 3
Jacobs
Catharina Sophia

Van veertien de Januarij des voorsz. omstwaalfusen
Compareerde voor ons Burgemeester der Gemeente van Woudrecht Jacobus
Jacobs Mijelson oud een en dertig jaar Bouwman wonende te Woudrecht
dewelke ons heeft gepresenteerd een kind van het vrouweleyk geslacht geboren ten
aentwintende Januarij des voorsz. omstwaalfusen van een Compersant en van Sa-
bella Mijelson zyne huisvrouw oud drie en twintig jaer, aan het welk
hij verklaard heeft den naam van Catharina Sophia
gezogde verklaring en presentatie geschied in bywesen van Ja-
cobus Brill oud twee en twintig jaer Bouwman en van Martien
de Vries oud twee en veertig jaer Bouwman beide, wonende
te Woudrecht, welke naar aan daer voorsiening te zyn gedaan
met ons hebben getekent.

J. Jacobs Mijelson
Brill

C. Van de Meer

M. De ijs

In het Jaar den Duerent acht Honderd Leventien

N° 25
Jacobs Maria
Anna Josepha

Van vyf en twintig de maand October des voorsz. omstwaalfusen
Compareerde voor ons Burgemeester der Gemeente van Woudrecht
Jacobus Jacobs Mijelson oud twee en dertig jaar Bouwman wonende te
Woudrecht dewelke ons heeft gepresenteerd een kind van het vrouweleyk geslacht geb-
renden vier en twintig de October des avonds om negen uer van een Compersant
en van Sabella Mijelson zyne huisvrouw oud vier en twintig jaer wonende te
Woudrecht, aan het welk hij verklaard heeft den naam te willen geven van Anna
Anna Josepha Jacobs gezogde verklaring en presentatie geschied in bywesen
van Jacobus Brill oud acht en twintig jaer Bouwman wonende te Woudrecht
van Jacobus Jacobs zwaiger van de Compersant oud twee en veertig jaer Bouw-
man welke aldaer woonachtig, welke na dat aan daer voorsiening des voorsz. omst-
waalfusen te zyn gedaan met ons hebben getekent.

J. Jacobs Mijelson
Brill

Als Dhr. Jacobs stelt dat Jacobus er op geattendeerd werd dat hij de dubbele naam ten onrechte voerde lijkt me voor de hand liggend. Ook de reden waarom hij hem voerde hoeft men niet te betwifelen. Het verzoekschrift tot naamsverandering, wat ik niet heb gezien, moet wat "alleen uit onkunde en niet opzettelijk" waarschijnlijk toch wel met een korreltje zout genomen worden.

"Boosaardigheid" of "misleiding" of trachten dit te doen is er zeker niet in 't spel geweest.

Maar bij het nakijken van de registers bleek dat Jacobus Jacobs, en vanaf 1813 Migielsen, geen domme jongen was.

Hij voerde een zeer goed handschrift en trad voor de Burgelijke Stand nogal wat als getuige op en steeds tekende hij Jacobs Migielsen, de ambtenaar van de Burgelijke Stand, meestal Burgemeester Corn.v.d.Moer, moet dit al gedurende vele jaren bemerkt hebben.

Bij het doorbladen van de geboorteakten van het jaar 1835 vond ik toevallig op het laatste blad de copie van de beschikking van de Koning m.b.t. de naams verandering plus de registratie dat de Gemeente Woensdrecht een en ander onderschrijft.

De acte die U in het vervolg van dit artikel aantreft, zal waarschijnlijk niet duidelijk uitkomen.

Maar als Dhr. René Jacobs constateert dat daarin twee fouten zijn gemaakt, dan moet het na het raadplegen van de acte opvallen dat er meer fouten zijn gemaakt.

1e De Koning "smeerde" hem de naam Migielsen aan.

2e De Gemeente Woensdrecht verklaarde dat hij en zijn kinderen steeds de naam Michielsen voerden i.p.v. Migielsen.

3e Zij besluiten in afwijking met de Koning tot Jacobs Michielsen, die alleen Michielsen bedoelde.

Dus niet Jacobs Migielsen doch Jacobs Michielsen.

Tenslotte ondertekende Jacobus met

J. Jacobs Michielsen

Vóór de naamsverandering:

Vóór de naamsverandering overleed Anna Josepha (zie 4) die evenals haar zuster Catharina Sophie (zie 3) als Jacobs geboren was, als Jacobs Michielsens op 28 maart 1821 (acte 25).

Na de naamsverandering:

Na de naamsverandering werd het nakomertje Martina Joanna als Jacobs Michielsens geboren (12). Zij overleed met dezelfde naam op 4 april 1847 (Acte 7).

Isabella Jacoba Jacobs Migielsen (zie 2) huwde op 8 mei 1839 Jacobus Brill als Jacobs Michielsen (acte nr.8)

En Joanna Cornelia Jacobs Migielsen (zie 7) trouwde op 30 april 1849 Petrus de Bruyne, geneesheer uit Antwerpen, onder haar onveranderde naam.

Als men alles eens overziet mag men toch wel vaststellen dat de Koning, lees Van Maanen, de zaak niet begrepen heeft en Jacobus een naam gaf waar hij niet om verlegen zat.

Dat de Gemeente Woensdrecht wel zo onnozel was als ze gehandeld heeft, waag ik toch wel te betwijfelen.

Men wist toch wel "waar den os geboden lag", en ze konden toch lezen.

Jacobus van zijn kant onderschreef als aangehaald met zijn handtekening de veranderde schrijfwijze Jacobs Michielsen.

En ook hij wist toch wel dat dit niet de gelijkte schrijfwijze was.

Is het zo onlogisch om te veronderstellen dat bij een (nieuw) beroep op Van Maanen, deze de gang van zaken niet genomen zou hebben, en dat daarom Jacobs zich er bij heeft neergelegd. Na een periode van + 15 jaar keerde men weer tot Jacobs Migielsen terug, toevallig of niet toevallig, dat valt niet te bewijzen.

Maar waar men wel in mag geloven is dat Jacobus Jacobs aan Jacobs Migielsen gehecht is geworden, temeer omdat Migielsen inderdaad de achternaam van zijn vrouw was en hem dat dierbaar was. Alles bij alles een reeks bedoelde, of onbedoelde fouten op een rij, die op een ongebruikelijke wijze tot een ingeburgerde dubbelnaam hebben geleid.

Het is zeker niet mijn bedoeling geweest Dhr. René Jacobs zijn toelichting "om zeep te helpen" doch deze te verduidelijken en uit te breiden.

Tot slot zij nog medegedeeld dat bij de volkstelling van 1948 in Noord-Brabant 10 personen met de naam Jacobs Migielsen voorkwamen, allen woonachtig in de Gemeente Woensdrecht. De schrijfwijze Jacobs Michielsen blijkt dan volledig verdwenen te zijn.

A.J.Pijnen

Bronnen: Rijksarchief Den Bosch

Doop Trouw en Begravenisregisters v.d. Gem. Woensdrecht
1812-1850.

Uit deze bronnen diverse acten gebruikt.

Literatuur:

Nederlands repertorium van Familienamen Noord-Brabant
Uitgave van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen
Uitg. Van Gorcum Assen/Amsterdam 1977
Blz.294.

KRUIWAGEN

Naar een miniatuur, waarschijnlijk van Matthew Paris, in een engels manuscript van het "Leven van St. Alban" ca. 1260, thans in het Trinity College in Dublin: Koning Offa bezoekt met zijn architect de bouwplaats van de kathedraal van St. Alban.

Voor zover men kon nagaan werd het wiel omstreeks 2000 v. Chr. uitgevonden. De eerste wagens waren tweewielig; daarna is men ook wagens met vier wielen gaan maken. Deze wagens waren altijd trekwagens. Dat ligt ook wel voor de hand. Immers, oudtijds - en tegenwoordig ook nog wel - vervoerden de mensen hun goederen door deze ofwel op hun eigen hoofd, schouders of rug te dragen, ofwel door ze op lastdieren te laden. Pas wanneer de goederen te omvangrijk of te zwaar worden maakte men gebruik van wagens. Deze wagens moesten altijd trekwagens zijn, want ossen, paarden, muilezels enz. zijn met hun lange lijven niet geschikt om te duwen. Onze zegwijze "het paard achter de wagen spannen" bedoelt dan ook duidelijk te zeggen, dat men daarmee iets tegenstrijdigs doet.

De kruiwagen daarentegen is typisch een wagen om te duwen. Omdat dieren lichamelijk niet geschikt zijn om te duwen, is de kruiwagen derhalve een wagen voor mensen. Daaruit volgt, dat de kruiwagen niet te groot en niet te zwaar mag zijn.

Het mag ons dus niet verwonderen, dat het franse woord voor kruiwagen - "la brouette" - een verkleinwoord is, analoog aan "charette". Ook de Italianen gebruiken voor kruiwagen een verkleinwoord. Kar wordt in het Italiaans vertaald door "carro", maar voor kruiwagen zegt men "carriola" of "carriuola", hetgeen niets anders dan karretje betekent. De franse en italiaanse woorden duiden echter niet op duwen.

Daarvoor moeten wij naar het Duits en - zoals we zullen zien - naar het Nederlands kijken. In het Duits heet een kruiwagen "ein Schubkarren". Als men nu weet, dat "ein Schub" een stoot of duw is, en dat "schubsen" stoten of duwen betekent, dan is de duitse benaming heel duidelijk.

Dit geldt ook voor de nederlandse naam. "Kruien" is in het Middel-Nederlands "rûden", wat drukken of persen betekent. Zo spreken wij nog altijd van het "kruisen van het ijs", en degene, die ooit dit verschijnsel heeft gadegeslagen, weet dat dit het duwen en persen van het ijs betekent. Voor ons, Westbrabanders, heet een tweewielige wagen, welke men duwt, een "stootkar". Hieruit ziet men, dat duwen, persen, stoten en dus ook "kruien" verwante betekenissen hebben.

De Engelsen gingen bij hun naamgeving voor de kruiwagen van een andere visie uit. Nuchter als ze zijn bekeken zij de constructie van de kruiwagen en concludeerden: "dit is een draagbaar (barrow) op een wiel (wheel) = "wheel-barrow". Met deze benaming sloten zij aan op de latijnse naam, welke men in de Middeleeuwen voor kruiwagen gebruikte, namelijk "barrotum". "Bara" betekent draagbaar en "rotum" iets wat rolt; letterlijk vertaald een rolbaar. Maar niet alle Middeleeuwers spraken Latijn. In onze streken spraken zij niet van een "barrotum", maar van een "kordewagen". Deze naam is afgeleid van het gebruik van de kruiwagen, waarbij men destijds bij het kruien een band over het hoofd droeg.

Door wie, waar en wanneer de kruiwagen werd uitgevonden is niet bekend. Men beweert - overigens met de nodige reserve - weleens, dat Blaise Pascal (1623- 1662) de uitvinder van de kruiwagen zou zijn geweest. Dat is zeker niet waar, want een miniatuur uit ca. 1260 voorstellende: "Koning Offa bezoekt met zijn architect de bouwplaats van een kathedraal" toont het gebruik van een "kordewagen". De uitvinding heeft dus lang vóór Blaise Pascal leefde plaats gevonden. In aansluiting op bovenstaande moge ik er nog op wijzen, dat het woord "kordewagen" ons - om zo te zeggen - welluidend in de oren klinkt. Immers in het bekende lied "Merck toch hoe sterck" van Valerius (ca. 1570 - 1625) komen de navolgende woorden voor:

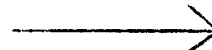
"Cordua kruit spoedig voort, Zag daar niet te winnen;"

"Don Velasco liep gestoord: 't Vlas was niet te spinnen."

Spottend vergelijkt hier de dichter de spaanse officieren Cordua met een kordewagen en Velasco met vlas.

ANT.C.M.ASSELBERGS.

Portret van Jacob Jordaens,
door hemzelve geschilderd,
gegraveerd door Petrus de Jode.

BOEDEL VAN JACOB JORDAENS. DOOR DE W. ZEVEN GESCHIEDERDE
GEGRAVEERD: 1695. T. 1, PL. 5. DE. 100

Hier leet begraven

JACOB JORDAENS

{ putte }
{ 1678 - }
{ 1978 }

Als men de dorpskom van Putte passeert trekt een prachtig gedenkteken de aandacht; vreemd eigenlijk, want wie zou het hier verwachten. In het gedenkteken zijn ingemetseld enige grafstenen met naar de voorkant gekeerd die van Jacob Jordaens, waarop tevens zijn vermeld zijn vrouw en dochter.

De tekst luidt als volgt:

Hier leet begraven
Jacques Jordaens geboren
binnen Antwerpen sterf den
18e October A^o MVCLXXVIII

Deerbare Catherina van Oort
Syné huysvrouwe sterf den
17 april A^o MVILIX

Jofv. Elisabeth Jordaens
Haera Dochter sterf den
18 October A^o 1678

Christus is de hope onser Heerlyekheit

Waarom en waardoor wij dit aandenken van de vermaarde kunst schilder hier aantreffen zal ik evenals zijn leven in het vervolg van het artikel trachten uiteen te zetten.

Jordaens' voorouders, ouders en geboorte

De naam Jordaens kwam in vroeger tijden te Antwerpen vrij veel voor en talrijke kunstenaars hebben hem gedragen, zij waren voor zover bekend, geen familie van Jacob Jordaens. De eerste van zijn voorouders die uit ambtelijke stukken blijken, waren zijn oud overgrootvader, Hendrick Jordaens en diens vrouw Margaretha van Uffele.

Zij stierven te Antwerpen vóór 1541. Hun zoon Simon was een oudekleerkoper, die huwde met Elisabeth van Aelten, en vóór 1550 reeds was gestorven. Hij liet twee zonen na: Simon en Peter, deze laatste, zonder een bekend beroep en gehuwd met Anna Faulx, was de grootvader van Jacob.

De oudste zoon van Peter en Anna, Jacob sr., was sargieverkoper (lijnwaadverkoper) en trouwde op 2 sept. 1590 met Barbara van Wolschten.

Uit dit huwelijk werd Jacob Jordaens als oudste zoon van het gezin dat 11 kinderen won op 19 mei 1593 geboren; hij werd de 20e mei d.a.v. in de O.L.Vrouwekerk te Antwerpen gedoopt.

Handwritten signature: Jacob Jordaens

De hiervoor afgedrukte copy van de inschrijving in het geboorteregister is zo goed als onleesbaar maar geeft aan:

"Anno 1593 20 may Jacus of Jocus idem Joordaens (evenals zijn vader) Berbel (Barbara zijn moeder) dooppeter en meter Dirick de Moy en Elisabeth van Briel"

Enkele biografen en Jordaens zelf, hebben wel eens vermeld dat hij in 1594 geboren zou zijn, doch het doopregister laat hierover geen enkele twijfel.

Jordaens' jonge jaren

Jordaens werd geboren in de Hoogstraat no.13, in die tijd een der voornaamste straten van Antwerpen.

Het huis droeg de naam "Het Paradys", dit huis is tot op de dag van vandaag bewaard gebleven, al is dit slechts ten dele.

Zijn ouders waren bepaald welvarend door de handel die in het pand werd gedreven en waarschijnlijk ook door erfenissen.

De gehele familie bleek trouwens in vrij goede doen te verkeren, zo liet zijn tante Maria de Both bij haar afsterven een fortuin van f 146.187,- en 4½ stuiver na.

Van zijn vader die op 5 aug. 1618 stierf erfde hij ongetwijfeld een aanzienlijk bedrag.

Toen op 18 maart 1634 de nalatenschap onder hem, zijn broer Jsaac en zusters Anna, Magdalena en Elisabeth werd verdeeld verkreeg hij voor zijn aandeel zijn geboortehuis en kocht er meer dan waarschijnlijk twee huizen van, aan de Verwersrui. Jordaens kon dus bepaald niet tot de minder bedeelden worden gerekend.

Van Jordaens' prille jeugd is weinig bekend, hij was nog geen 15 jaar toen hij schildersleerling werd, dus ging hij niet langer dan de gewone burgerjongen naar school.

Toch voerde hij een goede pen, bezat kennis van het Frans en was gezien zijn mythologische stukken vertrouwd met de fabelleer.

Verder bezat hij een geweldige belesenheid.

In tegenstelling tot andere grote meesters van zijn tijd ging hij niet naar Italië om kennis te nemen van de antieken en het werk der Italiaanse meesters.

Sandrat zegt: "Hij bleef te Antwerpen, wat men hem kwalijk nam".

In zijn werken is volgens deskundigen niet veel "Italiaans" te bespeuren maar Rafael, Veronese en Barroccio beroerden hem.

Men beschouwt hem dan ook niet als een fijn kunstzinnig schilder, maar als nuchter kunstenaar.

Naar de mening van vele kenners hebben zijn opvoeding en levensopvatting hem van een reis naar Italië afgehouden.

Niettemin wordt hij na of naast Rubens en Van Dijck tot een der groten van de Barok gerekend.

In 1607, waarschijnlijk in de maand oktober, komt hij bij Adam van Noort in de leer, de man die later zijn schoonvader zou worden.

Van Noort was de Calvinistische godsdienst toegedaan wat we dienen te onthouden.

In 1615 werd Jordaens in het St. Lucasgilde ingeschreven als "Waterschilder", waterschilders schilderden met waterverf op doek.

De schilder die vlak na hem wordt ingeschreven, Matheus Matheusen, krijgt dezelfde betiteling.

In 1610 en 1613 kregen dergelijke schilders de benaming "Doeckschilders".

Deze doeken waren op de lange duur niet houdbaar. Constantijn Huygens, secretaris van de Prinsen van Oranje o.m. van de latere Willem III, schrijft over de waterschilders op 3 aug. 1675 het volgende: "De Graaf van Hornes toonde ons enige tapijten in waterverf geschilderd op doek maar zij weerstaan niet aan het water noch aan de vochtigheid". Het oudst bekende doek van Jordaens is "Familieportret" 1615-1616.

● J. JORDAENS. *Familieportret* (1615-16)
Staatliche Kunstsammlungen, Kassel.

Zijn huwelijk en loopbaan

Jordaens ging bij Adam van Noort in de leer toen deze in de Everdijstraat woonde. Deze had vijf kinderen: Jan, Catharina, Anna, Elisabeth en Adam.

Catharina, de oudste dochter was gedoopt op 21 aug. 1589, en dus bijna vier jaar ouder dan Jordaens. Dit belette niet dat hij haar tot zijn vrouw verkoos, en volgens navolgende afschrift van het trouwregister, huwden ze op 15 mei 1616.

Handwritten notes:
Jordaens' oudste kind was Catharina Jordaens.
Catharina van no. 57/12 de bij noot
1618

Jordaens was toen op vier dagen na drieëntwintig jaar oud. Uit hun huwelijk werden drie kinderen geboren, alle drie werden ze gedoopt in de O.L.Vrouwekerk.

In volgorde: Elisabeth op 26 juni 1617, Jacob op 2 juli 1625 en Anna Catharina den 23e October 1629.

Elisabeth, de oudste, bleef gedurende heel haar leven bij hem wonen en ongehuwd stierf ze op dezelfde dag als haar vader. Van Jacob jr. is weinig bekend, hij werd schilder evenals zijn vader; er is slechts een schilderij van hem bekend gedateerd 1650. Waarschijnlijk is hij jong gestorven gezien dit enige teken van zijn beroep.

Anna Catharina, de jongste, trouwde rond 1650 Jan Wiertz, een Antwerpenaar die rechten studeerde te Leuven en later te 's-Gravenhage voorzitter werd van de Raad van Brabant en protestant was.

Eigelijk wijet dit reeds op een bepaalde houding t.o.v. het Calvinisme. Jacob ging na zijn trouwen naast of bij zijn schoonvader wonen want in 1618 staat op de begrafenisrol van Jan Moretus + 11 maart 1618, "Adam van Noort ende behoudsone (schoonzoen) Everdijstraat".

Op 15 jan. 1618 kocht Jordaens een prachtig huis in de Hoogstraat thans no. 43 waarin hij geboren was en ging daarin wonen. Alhoewel dit gezien de datum van aankoop wel niet direct gebeurd zal zijn, gezien hij in maart nog geboekt staat Everdijstraat.

Zijn schoonvader moet nadien bij hem zijn ingetrokken want op de begrafenisrol van Melchior Moretus in 1634 staat hij vermeld als samenwonende met Jordaens in de Hoogstraat.

Op 5 aug. 1618 komt zijn vader te overlijden, maar voor de zoon gaat het crescendo.

Het werk van Jordaens trok al vroeg de aandacht van de kunstenaars en notabelen der stad.

Tussen 1620-1621 kreeg hij volgens de legger van het St. Lucasgilde zijn eerste leerling Charles du Val en het jaar daarna Pierre Moulijn.

Op 28 sept. 1621 viel hem een geweldige eer te beurt: hij werd aangezocht als deken van het St. Lucasgilde. Dit was eigenlijk mede te danken aan het feit dat het Gilde, door het in huur nemen van een nieuw gildehuis "De Voetboog" op de Grote Markt, slecht bij kas was. Verder waren de geldmiddelen om andere redenen bedenkkelijk gedaald.

In deze omstandigheden moest de overheid wel naar iemand uitzien die haar uit deze benarde toestand kon helpen. Jordaens, een kunstenaar was de eerste rang en een bemiddeld persoon, zal hun wel de aangewezen man geleden hebben om in deze leemte te voorzien.

Op 18 sept. 1621, drie weken voor het dekenschap inging, vaardigde de Magistraat het bevel uit:

"Cecommitteert ende geordonneert Jacques Jordaens te wesen Deken van Sinte Lucasgilde binnen deser stadt mits doende den behoorlijcken eedt ende dat voor den jegenwoordighen jaere"

Jordaens weigerde, maar twee dagen later 30 sept. kondigde de Magistraat het volgende af:

"Gecondonneert anderwerff Jacques Jordaens binnen viereñtwintich uren naar d'insinuatie te comen doen, den eedt als Deken van de Gilde van Sint Lucas binnen dese stadt op pene (boete) van hondert gulden te bekeeren naar oude gewoonte".

Naar dit bevel luisterde hij, maar wenste verschoond te blijven van de oude schulden.

Jan Happarts, een der schepenen, ging deze zaak onderzoeken, van de uitslag geen vermelding, maar waarschijnlijk kreeg Jordaens zijn zin, al staat er over het dekenschap verder niets aangegeven.

Jordaens' loopbaan was onder gunstige omstandigheden begonnen. De beeldenstorm had in de 16e eeuw veel kerkelijke kunst verwoest.

Het concilie van Trente 1545-1563 had een impuls gegeven aan de kath.Kerk en de kunst speelde hierbij een belangrijke rol.

Het Twaalfjarig Bestand 1609-1621 had rust gebracht, en van deze opleving profiteerde de cultuur en dus ook Jordaens.

Aan opdrachten heeft het hem nooit ontbroken. Zijn loopbaan als schilder wordt door de deskundigen in periodes aangegeven die echter niet bij allen dezelfde tijdspanne omvatten.

Het is ondoenlijk om in dit kader al zijn werken te vermelden maar van het begin van zijn loopbaan tot ± 1615 kunnen o.a. genoemd worden: "Familieportret, Kassel", "Heilige Familie met herders" en "Aanstelling van Petrus tot Opperherder".

Van ± 1618 tot ± 1628 noemen we o.a. "Sater en Boer", een onderwerp waarvan hij verscheidene versies maakte, "Het Gezin van J. Jordaens", "Allegorie op de Vruchtbaarheid" en "De Tolpenning". In 1631 op 11 febr. overleed zijn moeder Barbara van Wolschaten; de beste periode van de pictor is dan al begonnen en volgens anderen zelfs reeds voorbij. Het is alleszins een belangrijke tijd voor hem en de invloed van Rubens is dan merkbaar. Hij vervaardigt in geze tijd o.a. "De Marteling van de H. Appollonia", "Suzanna en de Ouderlingen", "De Koning Drinkt", "Apollo en Pan" (voor Philips IV) en "Zo d'Ouden zongen zo pijpen de Jongen".

In 1641 voltooid hij 2 onafgewerkte doeken van Rubens: "Hercules" en "Andromeda".

In hetzelfde jaar blijkt hij zes "knapen", volleerde medewerkers, in dienst te hebben, wat toch wel bewijst dat er "brood op de plank was". Op 11 oct. 1639 kocht hij bij het Huis Halle of Lier of "Turnhoutse Halle" een ander bewijs van zijn welstand.

De "Turnhoutse Halle" had een achterhuis dat hij liet afbreken en door diverse verbouwingen werd het met het in 1618 aangekochte huis één groot en prachtig pand, het tegenwoordige "Jordaenshuis", Reijndersstraat-Hoogstraat. Op 27 maart 1641 levert hij zeven schilderijen van de "Geschiedenis van Psiche" af bij abt Scaglia.

Van 1642 tot 1652 vervaardigt hij o.a. "Paulus en Barnabas", "De Heilige Ivo", 35 schilderijen voor Koningin Cristina van Zweden, "Atlanta en de Hippomens", "De slaap van Venus" en vele andere werken. Hij had nogal wat bindingen met het "Staatse Nederland" wat valt op te maken uit zijn opdrachten.

Op 14 maart 1647 was Frederik Hendrik overleden. Als blijvend aandenken aan haar geliefde man liet Amalia van Solms de

Oranjezaal van Het Huys ten Bosch inrichten.

In 1649 kreeg Jordaens de opdracht hieraan mee te werken, hij wisselde hiervoor vele brieven met de grote Constantijn Huygens.

Jordaens voltooide daarvoor eerst "Hoe de tijd alles Vernield" en daarna "De Triomf van Frederik Hendrik", dit laatste een geweldig doek van 8,5 bij 8,2., m kwam in 1652 gereed.

Voor dat hij aan het eerste doek begon had hij te Turnhout, waar de Oranjes een jachtdomein en buitenverblijf hadden, persoonlijk contact met Amalia van Solms.

Huygens en Jordaens hebben elkaar nadien niet meer uit het oog verloren; Huygens bezocht Jordaens zelfs nog in diens laatste levensjaren. Voor de stad Amsterdam vervaardigde hij in 1661 "Claudius Civillis" en "Philistijnen op de Vlucht gedreven".

In 1663 verricht hij schilderijen voor het "Landhuis in Hulst", hiervoor ontving hij 200 rijksdaalders. Jordaens kreeg ook nog een order die hij waarschijnlijk liever niet had afgewerkt. Twee van zijn zusters, Elisabeth en Magdalena, waren non geweest in het klooster St. Catharinadal in Oosterhout. Dit convent dat bij uitzondering bleef bestaan, maakte aanspraak op een legatieschuld van de zusters. Naderhand werden Jordaens en Augustijn Thijssen hiervoor aangesproken. Om deze schuld te delgen schilderden ze in 1673 "De Marteling van St. Quirijn", "De Aanbedding der Koningen" en "De H. Norbertus ontvangt het kleed zijner Orde".

Een, of twee van deze doeken zijn van de hand van Jordaens. "De Aanbedding der Koningen" met vrij grote zekerheid.

Jordaens verbleef vrij veel in Noord Nederland. Zijn schoonzoon Johan Wiertz, die een aanhanger was van Jansanius (Jansenisme), kocht op 27 Sept. 1660 een huis voor hem te 'S-Gravenhage. Het gebouw "Voorbosch" gelegen aan de Heerstraat werd voor f6550,- zijn eigendom.

Omtrent Pinksteren 1663 verbleef hij te Utrecht, dit blijkt uit een processie stuk waar hij zijdelings bij betrokken was. Intussen was zijn vrouw Catharina van Noort op 17 april 1659 overleden en te Putte op de begraafplaats der Hervormde Gemeente begraven. De tekst op de grafsteen geeft in Romeinse cijfers 1549 als jaar van overlijden, hetgeen een fout is. Trouwens ook het sterfte jaar van Jordaens zelf is foutief ingebeiteld!

De schilder was toen al over zijn hoogtepunt heen. Men zegt van hem, dat hij na 1650 soberder en onnauwkeurig werd. Hij schildert nog meest parabellen, predikingen, bijbelse stukken en moraliserende taferelen, doch gevoel en fijnheid ontbreken. Van zijn hand komen in de laatste periode o.m. "De Hemelvaart van Maria", "Het laatste Oordeel", "Jacob door Isaak gezegend", "Jezus onder de Schriftgeleerden", "De Besnijdenis", "Het laatste Avondmaal" en als een van zijn laatste werken "De Nood Gods". Na 1670 is geen bekend werk meer van hem verschenen. Hij bleef gezien zijn leeftijd toch lang actief, Mathias Schuyts die hem in 1669 bezocht schrijft op het schutblad van Karel van Mander's schildersboek: "Jacob Jordaens is de discipel van Adam van Noort geweest ik vond hem nog naarstig schilderen, hij liet mij alles zien wat hij bezat, dat was zeer veel, zowel van hem als van anderen". Doch de bron was weldra opgedroogd en zijn levensavond begonnen.

Het aantal werken dat van zijn hand is en uit zijn atelier is gekomen, is onvoorstelbaar groot. Het bedraagt ongeveer 1400 exemplaren, al koos hij dikwijls hetzelfde onderwerp.

Het betreft een verscheidenheid aan tekeningen, aquarellen, doeken en decoratieve stukken. Hij leverde patronen voor wandtapijten, die soms een geweldige omvang hadden. Op 22 sept. 1644 kwam Jordaens met Frans van Cotthem, Jan Cordijs en Boudewijn van Beveren overeen patronen te leveren voor "eene camertapiserije, figuurwerk te weten sekere uitgebeelde Spreekwoorden, die hij Sinjeur Jordaens, daartoe bequaam sal vinden tegens 8 guldens ieder elle".

Hij zou overigens reeds in 1620 blijk gegeven hebben deze kunst te verstaan. Dat Jordaens zijn vele werken niet alleen heeft uitgevoerd heeft niet betwijfeld te worden.

Hij had geen echte "school". Toch zijn 15 leerlingen van hem bekend, waarvan 13 met name genoemd. Veel is geschreven over de stijl van Jordaens en de invloed van Rubens op zijn werken die er wel geweest zal zijn, maar waarop we niet diep kunnen ingaan.

Rubens is volgens de kenners fijner, kunstzinniger en evenwichtiger dan Jordaens die, naar men meent soberder was, doch meer realistisch schilderde omdat hij dichter bij het volk stond.

Wat er ook over stijl of invloeden gezegd is, algemeen is hij aanvaard als een der reuzen van de schilderkunst. En wordt na de dood van Rubens en Van Dijk als de nog enige grote Vlaamse meester van zijn tijd beschouwd.

Jordaens' overtuiging en sterven

In de roerige tijd die vooraf ging aan de opstand in de Nederlanden, leefden er in Antwerpen rond 1565 een aantal mensen, die Luthers, Calvinistisch, en Anabaptist (Wederdopers) waren.

In de daarop volgende periode kregen de Calvinisten door allerlei oorzaken de overhand en werd Marnix van St. Aldegonde burgemeester van de stad.

In 1585 werd Antwerpen na een hevige strijd door Alexander Farnese, Hertog van Parma, terug ingenomen. Het werd de protestanten bij tractaat toegestaan nog vier jaar binnen Antwerpen te vertoeven:

"Alle de voorschreven Buregeren en inghesentenen sullen aldaer moghen blijven houden aldaer residentie den termijn van viergheheele jaren sonder aldaer ondersocht oft ghequiteert te worden in stuck van hunne consentiën ofte ghedwonghen te worden tot nieuwen eedt".

Verder gaat het:

"Om in ghevalle niet hen alsdan binnen den selven tijt te moghen vrijelijck ruyten lande vertracken als hun goedduncken sal".

Aldus luidt in het kort Artikel 4 van genoemd tractaat. Het kwam er op neer dat men de R.K.-godsdienst terug kon omhelzen of vier jaar de tijd kreeg om have en goed te gelde te maken en te vertrekken.

In die tijd zijn vele welgestelde Antwerpenaren naar Noord Nederland getrokken en hebben er hoge posten bezet.

Niet alle protestantse Antwerpenaren hebben echter de wijk genomen, een deel bleef ter plaatse.

Men bedreigde ze wel. Op 31 dec. 1609 lieten de aartshertogen een edict uitgaan verbiedende:

"De schandalen oft exercitien tot verachtinge van onze Heylighe Catholycke Apostolycke Roomsche Religie op pene van arbitrale amende en eeuwich bannisement".

Men liet ze echter oogluikend toe als ze zich maar koest hielden en zich nergens mee bemoeiden en hun overtuiging geen aanleiding tot aanstoot gaf.

Zij mochten, zoals de Katholieken in Noord Nederland, geen openbare ambten bekleden en verspreiding van geschriften werd, evenals voor de Katholieken in Staats Nederland, streng gestraft. Vanaf 1609 (het Twaalfjarig Bestand) werd men nog wat verdraagzamer, wie echter de predikant herbergde, diende daarvan de Magistraat in kennis te stellen op pene van honderd gulden. Zo kon men dus hem, en zijn volgelingen, in de gaten houden. Men wist waar ze verbleven, kende hun naam, en het was bekend waar ze vergaderden. En in tegenstelling tot in Noord Nederland, waar de predikanten fel gekeerd waren tegen de Roomsden, was de clerus verdraagzamer dan de overheid.

Verder was men toch wel beducht dat bij een streng optreden tegen hen, de Katholieken in het Noorden het nog moeilijker zouden krijgen.

Wie het naar hun gevoelen te bont maakte werd over de grens gezet.

Een protestants huwelijk werd, evenals een katholiek in Holland, niet als wettig erkend en huwelijken werden dan ook meestal door de pastoor gesloten, en nadien door de predikant.

De Protestanten zagen dit eerste echter als een formaliteit.

Dopen deden ze algemeen binnen hun gemeente, hiervan getuigen hun registers.

Deze toestand heerste er binnen Antwerpen toen Jordaens werd geboren en gedurende de tijd dat hij leefde. Jordaens werd katholiek gedoopt, er is dus alle reden om aan te nemen dat zijn ouders dit ook waren.

Het gebeurde echter wel dat men katholiek liet dopen om de schijn van "ketterij" af te wenden. Maar het feit dat twee van zijn zusters non zijn geweest en zijn broer Abraham Augustijner monnik, wijst bij hen helemaal niet in deze richting. Wanneer Jordaens tot zijn Calvinistische overtuiging is gekomen is niet met zekerheid bekend

Want wanneer is men iets, op het tijdstip dat men het gevoel heeft, of dat men hiervan in geschrift blijkt geeft?

Men mag aannemen dat iemand het bij het denken zal houden, en wie kan een gedachte registreren.

Als men er echter van uitgaat dat Adam van Noort zijn schoonvader een protestant was, en hij huwt op 23 jarige leeftijd diens dochter, dan moet hij toen toch al onverschillig tegenover de R.K. Godsdienst hebben gestaan. Verder zal de overtuiging van zijn schoonvader en vrouw, hem zeer waarschijnlijk eerder tot het protestantisme hebben doen overhellen dan bekend is.

Het eerste wat over Jordaens als zodanig te boek staat is dat hij op de rol van de schout van Antwerpen tussen 1646 en 1650 vermeld wordt voor een te betalen boete van 140 pond wegens het verspreiden van scandaleuse (ketterse) geschriften.

Deze datum schijnt echter niet helemaal juist te zijn, in dit tijdvak werden op de rol vermeld diegene die om vergrijpen lichamelijk werden gestraft en de te betalen boete.

In het kapittel:

"Anderen ontfanck van diversche avonduren op de naervolghende personen gerecoureert bij appointenement ende maniere van compositie oock bij gewesen midts de redenen ende saecken naer volgende" staat te lezen:

"Van dat den schilder Jordaens eenighe scandaleuse geschreven hadde satisfecit".

De rekening loopt van 1 jan. 1651 tot 30 juni 1658. Dat scandaleus, kettters was, wordt aangehaald in de besluiten van de Synode van Antwerpen gedateerd mei 1610.

Rooses haalt plaatsen en feiten aan waarna hij besluit dat Jordaens meegewerkt zou kunnen hebben (scandaleuse geschriften) aan de tot stand koming en verspreiding van de "Geusencatechismus". Iets waardoor hij dus openlijk voor zijn geloof uitkomt. Als getuige bij een proces op 16 dec. 1660 zwoer hij alleen nog bij God en vermeld geen Heiligen en verklaarde dat hij niet tot de R.K. Kerk behoorde zonder dat hem hierover last werd aangedaan. Anderen werd het soms wel eens moeilijk gemaakt om voor hun overtuiging uit te komen. In 1671 liet men Jordaens toe tot het "Heilig Avondmaal".

"Jordaens met zijne dochter ende meissens (dienstboden) aan Christi heilige tafel tot het heylich en hoogwaardich avontmael toegelaten"

hij was toen 78 jaar. Op 24 dec. 1674 werd voor het eerst bij hem thuis het Avondmaal gehouden. Dit gebeurde eveneens 14 maart, 21 juli en 28 dec. 1675, verder op 12 april en 25 dec. 1676, 20 maart en 25 dec. 1677, en ten laatste op 16 juni 1678.

Zelfs na het algemeen bekend zijn van zijn overtuiging ontvangt hij opdrachten van de R.K. geestelijkheid om hun kerken en altaren op te smukken.

Ze lieten hem met rust, behalve in het geval dat hem een boete werd opgelegd, en de verplichting voor zijn erfgenamen hem buiten het land te begraven (Rooses blz. 233).

Hij was een algemeen geacht man die er tot zijn levenseinde goed van leefde. In zijn laatste levensjaren ging het lichamelijk en geestelijk snel bergaf.

Constantijn Huygens tekent in zijn "Journaal" op 7 juni 1677 aan: "De Prins van Oranje (Willem III) liet mij onmiddellijk na het noenzaal roepen om met hem naar Jordaens te gaan".

"De Prins sprak hem, Jordaens zat in een draagstoel, en zei dat hij 86 jaar oud was en raaskalde, van tijd tot tijd de kluts kwijt gerakende".

In 1678 brak er in Antwerpen een epidemie uit, sommigen zeggen de polderkoorts, anderen de zweetende ziekte. In elk geval was het een plaag die veel doden kostte, geen huis was er dat niet bezocht werd. Tengevolge hiervan stierf Jacob Jordaens in de nacht van 18 oct. 1678 en zijn dochter aan dezelfde ziekte 2 uur na hem. Het is mogelijk dat dit niet exact is, aangezien de gebrekkige aantekening van zijn overlijden in het doodboek van de protestantse gemeente De Brabantse Olijfborg onduidelijk is,

*octob 18 1678 Jacob Jordaens
+ 23 1678
zijn dochter Elisabeth Jordaens*

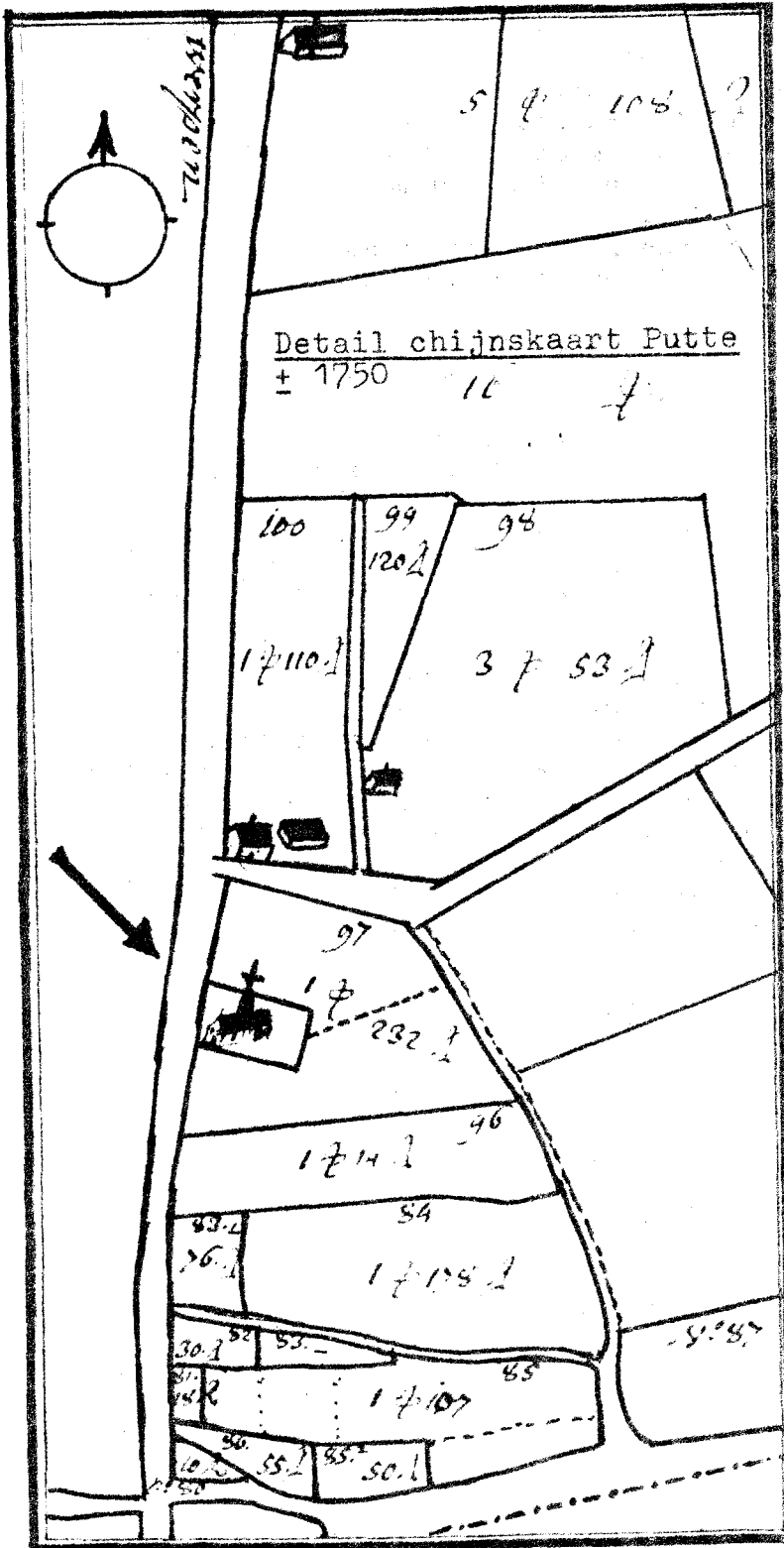
Anno 1678 oct? is gestorven Constrijck schilder Jordaens ten...
ure en twee ure na hem den selve nacht sijn dochter Elisabeth.

In de rekeningen van de O.L.Vrouweparochie, waarom hij hierin voor komt weet ik niet, waarschijnlijk moesten er rechten worden betaald, staat 18 October.

Bij eerste dode die na hem overleden in het doodboek van "De Olijfberg" werd opgetekend staat de datum 20 oktober.

Maar hoe dan ook, een paar uur vroeger of later, een groot kunstenaar, een man die naar zijn geweten handelde en onvervangbare werken heeft nagelaten was heengegaan. Men zegt dat hij nog dezelfde dag met zijn dochter te Putte werd begraven.

Te Putte, na zijn begrafenis (slot)

Het scheelde niet veel of er was in Putte geen herinnering meer aan hem achtergebleven. De Protestantse kerk werd in 1794 grotendeels vernield en in 1809 van de kaart geveegd. De zerken die zich er bovonden werden waarschijnlijk op een hoop gegooid, of op 't puin achtergelaten. Die van Jordaens was in drie stukken gebroken, toen hij in 1829 bij toeval door Frans Pauwelaerts, een Antwerps koopman, werd ontdekt. In 1833 doet Dhr. Norbert Cornelissen, in een uitgave te Gent, een oproep om de zerk een waardige plaats te geven. In verband met een verzoek van de Belgische Staat in 1844 aan de Nederlandse Regering, zorgde Koning Willem II in 1845 ervoor, dat de grafsteen die daar verlaten lagen, met een ijzeren hek werden omringd. In 1877 werd tijdens de Rubensfeesten een monument opgericht, daar waar eertijds de kerk stond. Tegen het voetstuk werden de zerken bevestigd van Jordaens, Adriaan van Stalbeem + 21 sept. 1663, zijn vrouw Barbara Verdelft + 15 dec. 1663 en Willem de Paepe + 1674. Het geheel van het monument werd bekroond met een borstbeeld van Jacob Jordaens, vervaardigd door Jef Lambeaux.

Van zijn gebeente geen spoor, misschien rust het nog ergens in Putse aarde. Maar het monument en de grafzerk, herinneren sterker nog aan het menselijk monument, Jordaens zelf, die er 300 jaar geleden werd begraven, en er nog steeds de aandacht trekt.

Al was hij geen Puttenaar van afkomst of geboorte, hij behoorde tot hetzelfde volk als wij, uit de schone streek langs de Schelde, die op een plaats niet verder verwijderd van Antwerpen dan Bergen Op Zoom, van Putte, de jongste dag wilde afwachten. Bedenken we dat met verwijzing naar het bijschrift op de grafsteen van Adriaan van Stalbemt de dood ons allen is beschoren.

"Wilt onser indachtich wese
die voorbij gaat minst ende meest
dat wij sijn sult ghij
noch worde
dat Ghij sijt sy wij gheweest"

A.J.Pijnen

Opm: In het doodboek van de Protestantse Gemeente te Antwerpen komen veel begravingen te Putte voor, zelfs te Ossendrecht. Stof voor een later artikel.

Geraadpleegde lit.

- a. Hoofdzakelijk: Jordaens' leven en werken, blz. 1.-317
Prof. Max. Rooses. uitgave van Elsevier
Amsterdam-Antwerpen 1906
- b. Bijdrage "De Polder" stabroeck 7 aug 1977.
- c. Jordaens, Een grootmeester van de Barok. 24 pagina's
een uitgave van de stad Antwerpen. 24 pagina's 1978
- d. Archiefmateriaal van de "Gezet van Antwerpen".
 - d.1. Waaronder een uitgave van "Antwerpen Vooruit" ongedateerd.
 - d.2. Bijdrage uit "Wereldrevue" 1932
 - d.3. Artikel: Dr. Carl v.d. Velde 1977 "De schilder in de schaduw".
 - d.4. Los stuk: door Marc. Lambin.
 - d.5. "Het Jordaenshuis". Artikel in een kunstzinnige uitgave
Waarvan de omslag ontbreekt. blz. 129-142 met bijdrage
van H.B. Cools en J. van Elewijck. Met verwijzingen naar
Prof. JS. Baudoïn en Prof Roger D'Hulst.

Bronnen:

1. Stadsarchief Antwerpen. Parochieregister P.R. 11 1592-1606
2. Ibidem , , P.R. 196 1612-1625
3. Ibidem Gemeente Brabantsche Olijftak
P.R. 171 fol 64 verso.

Met dank aan:

Mej. M. Bastiaanse, voor de verzamelde literatuur.
A.P.

1000
1000
1000

Inbreuk op de Heerlijke Rechten van Hoogerheide.

Hoogerheide vormde in de periode 1453-1761 een apart rechtsgebied in het land (later markiezaat) van Bergen Op Zoom. In 1453 n.l. hadden de toenmalige heer van Bergen Op Zoom, Hendrik van Boutersem, en zijn vrouw Maria van Merkssem de heerlijkheid in leen gegeven aan Godevaart van der Dilift en bij die gelegenheid de heerlijkheid tot hoge heerlijkheid verheven, 1) welke situatie tot 1761, toen de markies de rechten kocht, voortduurde. Het wezenlijke verschil tussen een hoge en een lage of ambachtsheerlijkheid is gelegen in het feit dat men in een hoge heerlijkheid het halsrecht bezit, d.w.z. de doodstraf mag uitspreken en voltrekken. Een galg aan de rand van of net buiten de stad of dorp gaf uiting aan dit recht. Zo ook te Hoogerheide. In de buurt van de huidige Molenstraat stond de galg. 2) Als afschrikwekkend teken voor lieden, die met al te kwade bedoelingen rondliepen. In een kleine gemeenschap als Hoogerheide kwam het echter niet vaak voor dat men van dit recht gebruik hoefde te maken. Dat Bergen Op Zoom echter wel eens een keer inbreuk heeft gepleegd op dit recht, dat de heer van Hoogerheide in leen had gekregen, toont de volgende verhandeling.

In 1515 is er een ruzie ontstaan tussen Jan van Glymes, heer van Bergen Op Zoom, en Anthonis 't Seraerts, alias Haenkenshoot, heer van Hoogerheide. Jan de Hertoghe, de drossaard van het land van Bergen op Zoom, had uit de gevangenis van Hoogerheide drie misdadigers gehaald. Deze misdadigers hadden n.l. een "deerlijcke moort" gepleegd op een koopman uit Antwerpen, genaamd Cornelis inde Vijffringhen. Diezelfde drossaard had hen daarna "Doen executeren metten brande". Anthonis 't Seraerts verklaarde dat dit was geschied tegen de rechten in, waarmee de heer van Bergen Op Zoom hem had beleend, en die door de heer van Bergen Op Zoom ook waren bekrachtigd middels een leenakte. Er werd een proces tegen de leenheer aangespannen voor de Raad van Brabant, het hoogste rechtsorgaan voor Brabant, te Brussel. Door bemiddeling van de raadsheren Francois van der Hulst en Adolf van der Noot komt men tot een vergelijk. Men zal het proces staken op de volgende voorwaarden.

Drossaard Jan de Hertoghe, of zijn procureur, die daarvoor een speciale machtiging moet hebben, moet voor de cancelier en de overige leden van de Raad verschijnen en aldaar verklaren, dat hij drie misdadigers uit de gevangenis van Hoogerheide heeft gehaald, menende dat hij dat uit hoofde van zijn functie van drossaard van het land van Bergen Op Zoom had mogen doen. Hij moet tevens verklaren onrechtmatig gehandeld te hebben en hij moet daarvoor zijn verontschuldiging aanbieden. De Raad zal dan afzien van elke rechtsvervolging en deze zaak mag dan op geen enkele wijze meer in een proces naar voren gebracht worden. Mocht de heer van Bergen Op Zoom dit op enigerlei wijze toch doen, dan zal hem de heerlijkheid Hoogerheide worden afgenomen. Zowel Hoogerheide als Bergen op Zoom moeten handelen naargelang de hem verleende rechten. Tenslotte moet de heer van Bergen Op Zoom binnen één jaar deze uitspraak van de Raad van Brabant bekrachtigen op straffe van 400 pond. Op 12 augustus 1524. 3) ratificeert Philips van Walhain, oudste zoon van de heer, bij monde van mr. Wouter de Hertoghe, stadhouder van de lenen en zoon van drossaard Jan de Hertoghe, het akkoord.

De verhandeling zoals hierboven beschreven, bevindt zich in authentiek afschrift in het familie-archief van van Aerssen inv. no 497 en het akkoord is door Karel V als hertog van Brabant afgekondigd op 18 oktober 1524.

Noten

- 1) 8 mei 1853, vrij naar W.Moll, Middelleeuwse rechtsbronnen van het land van Bergen Op Zoom, Den Haag 1916, blz.78.
- 2) W.A.van Hem, De 5 oude heerlijkheden in de gemeente Wonsdrecht, aug.1977 Publicatie van het archiveriaat Neaseau-Brabant.
- 3) Het akkoord voor de Raad van Brabant dateert van 26 augustus 1523.

Jan Suijkerbuijk

NIEUWJAARSLIEDJES.

Deze liedjes, die waarschijnlijk al meer dan 'n eeuw oud zijn, werden op oudejaarsdag bij de rondgang langs de deuren gezongen door kinderen uit arbsidergezinnen. Bij de meeste huizen kregen ze kleingeld, snoep of fruit toegestaan. Dit gebruik werd, „Nieuwjaorke zoete zingen genoemd“ Eigenlijk was het geen zingen, maar meer in een bepaald ritme af-drauen van de liedjes.

Omtræks de jaren dertig werd het zingen langs de huizen in Ossendrecht verboden. De gemeente-veldwachter hield daar streng toezicht op. Later is het gebruik weer in ere hersteld door enkele burgers die het als folklore beschouwen. Nou doen er kinderen van allerlei standen aan mee, doch de laatste jaren is het aantal kinderen dat gaat zingen minder groot dan zo'n tien jaar geleden.

Vroeger gingen de opgeschoten jongens in de avonden hun nieuwjaarsliedje zingen. Tegenwoordig gebeurt dit echter niet meer.

Nieuwjaorke zoete
 Ut vaarke he vier voeten
 Vier voeten jaene rug 1)
 K'zeu-----2) vlug
 Iek steen al ien de kouw
 Te schoudeu en te bieheren
 M'n hartje klopt veur jouw
 Vrouwe wil wa geven
 Bier of Brandewijn
 Mer geld zal beter zijn
 Meej al die heilige daogen
 M'n beureke wor zo klein
 Iek zien ut al aan de zon
 Iek zien ut al aan de moon
 Ut ouwa jaer ies verduanen
 Ut nieuwe jaer komt alaun
 D'r ies nog wel un goetie vrouw
 Die nog wel wa geve wouw
 Leank meg ze leven
 Veul meg ze geven
 Ondard jaer naar deze dag
 T'ope de ze leve meg.

1) Een andere versie was: l.p.v. rug zejmen steirt, en verder t'ies nog wel sor centje weird
 2) de naam van de veeter werd dan genoemd b.v. Kieks lenssees vlug.

Nieuwejaorke t'aogelaand
Ut katje he z'n gatje verbrand
Van achtere aon z'n snuiverke
Vrouwke geef me un stuiverke
Iest gen stuiverke dan iete ne duit
Gwooit 'm mar deur 't veenster uit.

Als er niets werd gegeven zong men:

Boven de daar daor ang ne zak meeje zemels
Ieder zemel kos n'n duit
Angt de gierige tang mar uit.

Dit liedje werd door opgeschoten jongens met oudejaarsavond gezongen.

Kleinzieltje kleinzieltje
Staat achter de deur
Klein zieltje klein zieltje
Waar treurde gij veur?
Gij moet er nie treuren
Voor het hemels schavot
Ik val op mijn knieën en bidde voor God
Ik zal er d'n hemel eens open gaan doen
Daar heb ik nog een broertje staan
Een broertje met een houten kist
Een houten kist met een strooien band
Zo rijden wij door 't Nederland
'T ouwe jaar uit
'T nieuwe jaar in
Kasje gaat open en leg er wat in.

Werkgroep; dialecten, oude verhalen enz.

E r r a t a

blz.

- 26 Art. 23 , pane,moet zijn , pene.
- 35 Nr. 12 rechts onder,Migielsen,moet zijn Michielsen.
- 37 le Migielsen,moet zijn Michielsen.
- 39 gelijkte,moet zijn geijkte.
- 44 Joraens,moet zijn Jordaens.
- 46 was,moet zijn van.
- 47 kath. moet zijn Kath.
- 48 processie stuk,moet zijn,processtuk.
- 53 bijdrage,moet zijn,bijdragen.
- 53 Onder; de Gezet van Antwerpen,moet zijn,Gazet van Antwerpen.
- 55 jaartal 1453, 1^e en 2^e regel,moet zijn,1353.

Artikel Jordaens: bij de afdrukken van doop,huwelijk en
overlijden is nagelaten resp. de cijfers
1,2 en 3 te vermelden.Deze verwijzen
naar Bronnen blz. 53.

